

ÖRKÉNYI LÁSZLÓ*

Statisztikai módszerek alkalmazása a jogalkotáshoz kapcsolódó hatásvizsgálatban

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: új. Pp.) 2018. január 1-től 3.000.000 Ft-ra emelte a fizetési meghagyás (a továbbiakban: FMH) kötelező igénybevételenek értékhatárát. De helyesen határozta-e meg a jogalkotó az új értékhatárt? A kérdés megválaszolásához elkerülhetetlen volt az FMH jogintézményére vonatkozó hazai szabályozás értékhatárok változása szempontjából való történeti áttekintése, az elméletileg lehetséges szabályozási modellek bemutatása és a mindenkori szabályok értékelése az alkalmazott szabályozási modell szempontjából. A többszöri fizetőeszköz váltásra és viharos közgazdasági folyamatokra tekintettel csak a változó összeghatárok – jelenértékre számítás útján való – összehasonlíthatóvá tétele után volt lehetőség az új értékhatár valós szerepének meghatározására. Ennek, és a módosítás indokainak ismeretében statisztikai módszerek (ROC analízis) segítségével vizsgáltam a lehetséges megoldásokat és a választott értékhatár hatásait. Arra következtetésre jutottam, hogy az értékhatár emelése indokolt volt, de a módosítás kitűzött céljának elérése érdekében bátrabb is lehetett volna a jogalkotó és akár az 5.500.000-6.500.000 Ft-os sávba is emelhette volna azt. De ezzel még ma sem késett el...

I. Elméleti háttér

A vagyoni jellegű polgári-, gazdasági- és munkajogi (a továbbiakban együtt: magánjogi) igények állami úton történő érvényesítésének a magyar jogrend több mint egy évszázad óta két fő útját biztosítja. Az egyik az évezredes jogtörténeti gyökerekkel rendelkező – és emiatt közismertebb – polgári (gazdasági, munkajogi) per (a továbbiakban: per), a másik pedig a – tanulmány tárgyát képező – fizetési meghagyásos eljárás (a továbbiakban: FMH-s eljárás). Ez a kettős eszközrendszer az Európai Parlament és a

* bíró, Fővárosi Ítéltábla

Tanács európai FMH-s eljárás létrehozásáról szóló 1896/2006/EK rendelete (2006. december 12.) alapján a legutóbbi időben az un. európai FMH-val egészült ki¹.

A peres utat az Alaptörvény XXVIII. cikkének (1) bekezdése garantálja mindenki számára, és jelenleg az új Pp. szabályozza azt. A per – a ma is érvényes jogtudományi definíciója szerint – olyan kérelemre induló, törvényben szabályozott eljárás, amelyben a bíróság és az ellenérdekű felek, valamint az eljárás egyéb alanyainak tevékenysége a magánjogi jogvita végleges eldöntésére irányul². Gyakorlatilag a magánjogi jogviták bíróság által, kontradiktórius eljárásban nyilvános tárgyaláson történő elintézése. A tanulmány szempontjából legfontosabb jellemzője, hogy a felek között általában érdemi jogvita van és nemcsak vagyoni, hanem személyi jellegű igények is tárgyát képezhetik (pl. házassági perek, személyállapotú perek). A felperesnek keresetlevelet kell benyújtania a bíróságra³, azon – a fő szabály szerint – a követelés 6%-ának megfelelő kereseti illetéket⁴ kell lerónia, a bíróságnak tárgyalás(oka)t kell tartania⁵, a feleknek állításaikat a tárgyaláson⁶ kell bizonyítaniuk⁷, a rendelkezésre bocsátott bizonyítékokat pedig a bíróság mérlegeli⁸ és általában ítélettel⁹ dönti el a jogvitát. A bíróság ítélete alapján – annak jogerőre emelkedése¹⁰ esetén – bírósági végrehajtás elrendelésének¹¹ van helye.

Az FMH-s eljárásról szóló, jelenleg hatályos 2009. évi L. törvény (a továbbiakban: Fmhtv.) 1. §-ának (1) bekezdése szerint az FMH-s eljárás az a közjegyző hatáskörébe tartozó, a pénzkövetelések érvényesítésére szolgáló egyszerűsített polgári nemperes eljárás, amelyre – ha a törvény eltérően nem rendelkezik – az új Pp. szabályait a polgári nemperes eljárás sajátosságaiból eredő eltérésekkel kell alkalmazni. A (2) bekezdés értelmében az eljárásban a közjegyző a Magyar Országos Közjegyzői Kamara (a továbbiakban: MOKK) interneten elérhető, országosan egységes számítástechnikai rendszerének használatával, gépi adatfeldolgozással jár el. E rendszer segítségével a törvény szerint emberi közreműködést kifejezetten nem igénylő eljárási cselekmények az eljáró közjegyző nevében, automatizáltan is végezhetőek a § (3) bekezdése alapján.

A jogintézmény legfőbb célja, hogy az előreláthatólag nem vitatott, meghatározott pénzösszeg megfizetésére irányuló követelések peren kívül nyerjenek gyors, költségkímélő elintéztést. Az FMH-s eljárás az Fmhtv. indokolása szerint a pénzkövetelések egyszerűsített eljárásban történő érvényesítésére szolgál. Az eljárás lényege, hogy az, akinek pénzkövetelése van (a továbbiakban: jogosult), fő szabályként elektronikus úton, egy formanyomtatványon¹² kérelmet nyújt be az FMH kibocsátása iránt a közjegyző-

¹ Lásd részletesen: MOLNÁR JUDIT: *10 éves az európai fizetési meghagyásos eljárás – Számvetések és a jövő kihívásai*. https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/egyeb/mjsz/201602/8_molnarjudit.pdf (letöltés: 2019. november 6.)

² KENGYEL MIKLÓS: *Magyar polgári eljárásjog*. OSIRIS Kiadó. Budapest, 2008. 34. p.

³ Az új Pp. 169. §-ának (1) bekezdése.

⁴ Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (a továbbiakban: Itv.) 42. §-ának (1) bekezdés a) pontja.

⁵ Az új Pp. 214. §-ának (1) bekezdése.

⁶ Az új Pp. 277. §-ának (3) bekezdés első mondata.

⁷ Az új Pp. 265. §-ának (1) bekezdése.

⁸ Az új Pp. 265. §-ának (1) bekezdése.

⁹ Az új Pp. 265. §-ának b) pontja.

¹⁰ Az új Pp. 258. §-ának (3) bekezdése.

¹¹ A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Vht.) 13. §-ának (1) bekezdése és 15. §-ának (1) bekezdés a) pontja.

¹² Az Fmhtv. 19. §-a.

höz. Az eljárásért általában a követelés 3%-ának megfelelő eljárási díjat¹³ kell megfizetni. A közjegyző formai szempontból megvizsgálja¹⁴ a kérelmet, és ha az alakilag megfelel a törvényes követelményeknek, akkor rövid határidőn belül kibocsátja¹⁵ azt. A közjegyző tehát az FMH-t a kérelemmel azonos tartalommal, a kötelezett meghallgatása és bizonyítás felvétele nélkül köteles kibocsátani.

A kibocsátott FMH a kérelemben megjelölt személyhez (a továbbiakban: kötelezett) intézett felhívás (meghagyás), hogy a követelt összeget 15 napon belül fizesse meg a jogosultnak¹⁶. Lényegében tehát az eljárás során az ügy érdemében hozott határozat, mely a kötelezetre nézve pénzbeli marasztalást tartalmaz. Az FMH tehát a jogintézményt hazánkban a maihoz hasonló formában – német és osztrák minta alapján¹⁷ – 1894-ben meghonosító, a fizetési meghagyásokról szóló 1893. évi XIX. törvénycikk¹⁸ (a továbbiakban: Fmh. tc.) indokolásának rendkívül frappáns és máig érvényes megfogalmazása szerint „nem egyéb, mint anticipált makacssági ítélet”. Vagy másképpen: egyoldalú kérelemre a kötelezethez intézett felhívás a jogosult követelésének meghatározott határidőn belül, végrehajtás terhe mellett történő megfizetésre¹⁹. Ha a kötelezett nem vitatja a követelést, akkor az FMH a bírósági ítélethez hasonlóan jogerőre emelkedik²⁰ és bírósági végrehajtás rendelhető el²¹ a kötelezettel szemben. Ezek azok az esetek, amikor valójában nincs érdemi jogvita a felek között. Éppen a végrehajthatóság az FMH azon tulajdonsága, amely az FMH-s eljárást a peres eljárás vonzó alternatívájává teszi. Ha azonban a kötelezett vitatja a követelést és a megadott határidőn belül ellentmondással él²² a kibocsátott FMH ellen, akkor az eljárás perré alakul²³. A közjegyző ilyenkor értesíti a jogosultat²⁴ az ellentmondás tényéről, felhívja a keresetlevél előterjesztésére²⁵ és a megfizetett eljárási díj összegének a peres eljárás illetékére való kiegészítésére²⁶, az iratokat pedig megküldi az illetékes bíróságnak²⁷ a peres eljárás lefolytatása végett. Az FMH tehát a gyorsított és egyszerűsített polgári jogi jogvédelem legfontosabb és leginkább költségkímélő eszköze.

¹³ Az Fmhvtv. 42. §-ának (1) bekezdése és 45. §-ának (1) bekezdés a) pontja.

¹⁴ Az Fmhvtv. 23. §-ának (1) bekezdése.

¹⁵ Az Fmhvtv. 26. §-ának (1) bekezdése.

¹⁶ Az Fmhvtv. 27. §-ának (1) bekezdés c) pontja.

¹⁷ HARSÁGI VIKTÓRIA: *A magyar fizetési meghagyásos eljárás fejlődéstörténetének áttekintése 1893-tól napjainkig*. Iustum Aequum Salutare VIII. 2012/3–4. 223. p. (http://epa.oszk.hu/02400/02445/00026/pdf/EPA02445_ias_2012_3-4_223-237.pdf (letöltés: 2019. október 21.))

¹⁸ Hatályba lépett a sommás eljárásról szóló 1893. évi XVIII. tc. és az Fmh. tc. életbeléptetése és az ezen törvényekre vonatkozó ügyviteli szabályok tárgyában hozott 1894. évi 745. I. M. számú rendelet I. pontja alapján 1894. november 1-én.

¹⁹ LUGOSI JÓZSEF: *Kézikönyv a fizetési meghagyásos eljárásról*. HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó. Budapest, 2010. 21. p.

²⁰ Az Fmhvtv. 36. §-ának (1) és (2) bekezdése.

²¹ Az Fmhvtv. 52. §-ának (2) bekezdése.

²² Az Fmhvtv. 28. §-ának (1) bekezdése.

²³ Az Fmhvtv. 37. §-ának (1) bekezdése.

²⁴ Az Fmhvtv. 37. §-ának (2) bekezdése.

²⁵ Az Fmhvtv. 37. §-ának (3) bekezdés a) pontja.

²⁶ Az Fmhvtv. 37. §-ának (3) bekezdés b) pontja, és az Itv. 42. §-ának (2) bekezdése.

²⁷ Az Fmhvtv. 38. §-ának (1) bekezdése.

II. Szabályozástörténeti áttekintés

A jogintézmény történetét kimerítően feldolgozta mások mellett *Harsági Viktória*, *Lugosi József* és *Szécsényi-Nagy Kristóf* ezért annak részletes ismertetésétől eltekintek. A szabályozás változásait csak a téma szempontjából lényeges vonatkozásokra, azaz elsősorban az értékhatárokkal kapcsolatos rendelkezésekre szorítkozva ismertetem alaposabban. Ezeknek azért van kiemelt jelentőségük, mert rajtuk keresztül meghúzhatóak a jogintézmény alkalmazhatóságának vagy kötelező alkalmazásának határai. A jogalkotó ezáltal – aktuális jogpolitikai céljának megfelelően – ki tudja jelölni, hogy milyen körben kívánja lehetővé, illetve kötelezővé tenni az FMH-t. A könnyebb áttekinthetőség érdekében a változásokat az 1. számú táblázat bal oldali és középső blokkjában foglaltam össze.

A jogintézménynek középkori előképei²⁸ is vannak²⁹, sőt gyökerei a peres eljáráshoz hasonlóan a római jogig³⁰ nyúlnak vissza és Európa számos országában ismert volt³¹. Megjelenését és elterjedését a XIX. század végén annak köszönhetjük, hogy a közvetlenség és szóbeliség elvének a polgári peres eljárásokban való térhódítása következtében bizonyos típusú követelések érvényesítése – ahol a követelést okirat bizonyította és a felek között nem volt érdemi jogvita – nehézkesebbé vált³². Az Fmh. tc. a jogintézményt azzal a deklarált céllal honosította meg, hogy a „nem vitás követelések a bíróság közvetítésével, de a peres eljárás keretén kívül is érvényesíthetők”³³. A jogalkotó fő célkitűzése az volt, hogy „megrövidítse a jogérvényesítés folyamatát”³⁴.

Az Fmh. tc. 1. §-a kimondta, hogy FMH útján érvényesíthetők azok a követelések, a melyek járulékok nélkül 1.000 koronát meg nem haladó pénzüsszeg fizetésére vagy 1.000 korona értékű tárgyat meg nem haladó határozott mennyiségű helyettesíthető dolgok, avagy értékpapírok szolgáltatására irányulnak, amennyiben per esetére az 1893. évi XVIII. tc. értelmében sommás eljárás alá tartoznak, vagy az 1877. évi XXII. tc. értelmében községi bíróság elé vannak utalva. Ennek megfelelően a 2. § alapján a FMH kibocsátása kizárólag a királyi járásbírók hatáskörébe tartozott. Értékhatárral kapcsolatos egyéb rendelkezés nem volt.

A jogalkotó azonban rövidesen módosította és a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikkbe (a továbbiakban: régi Pp.), annak XVIII. címébe (588-605. §-ok) emelte 1915. január 1-jével³⁵ az FMH-ra vonatkozó szabályozást. Az 588. § kimondta,

²⁸ Kimutatható, hogy az egyszerűsített igényérvényesítés lehetősége (a királyi parancs formájában) korábban is biztosított volt, az ezzel kapcsolatos negatív tapasztalatok hatására azonban az 1800-as évekre háttérbe szorult (HARSÁGI 2012, 224. p.).

²⁹ Fmh. tc. általános indoklás <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89300019.TVI&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D44> (letöltés: 2019. szeptember 17.)

³⁰ HARSÁGI 2012, 223. p.

³¹ SZÉCSÉNYI-NAGY KRISTÓF: *A fizetési meghagyásos eljárás*. In: Varga István (szerk.): *A polgári nemperes eljárások joga*. ELTE Eötvös Kiadó. 2010. 844. p.

³² SZÉCSÉNYI-NAGY 2010, 844. p.

³³ Fmh. tc. általános indoklás <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89300019.TVI&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D44> (letöltés: 2019. szeptember 17.)

³⁴ Fmh. tc. általános indoklás, 2. pont <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89300019.TVI&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D44> (letöltés: 2019. szeptember 17.)

³⁵ A régi Pp. életbeléptetéséről szóló 1912. évi LIV. törvénycikk (a továbbiakban: régi Ppé.) 1. §-ában kapott felhatalmazás alapján az igazságügyminiszter által a régi Pp. és a régi Ppé. alapján kibocsátott bírósági ügyviteli szabályok és kapcsolatos rendeletek életbeléptetése, valamint az átmeneti rendelkezések és a bu-

hogy FMH útján érvényesíthetők azok a követelések, amelyek készpénzfizetésre vagy helyettesíthető dolgok, avagy értékpapírosok szolgáltatására irányulnak, ha per esetére a járásbíró hatáskörébe tartoznak. Az 1. § (1) bekezdése értelmében pedig a járásbíró hatáskörébe tartoztak azok a vagyoni perek, amelyek tárgyának értéke 2.500 koronát nem haladta meg, amennyiben – tekintet nélkül az értékre – nem voltak a törvényszék hatáskörébe utasítva.

Az I. világháború alatt a korona gyorsuló értékvesztése szükségessé tette a különféle jogszabályokban koronában nominált értékek egyre gyakoribb módosítását. Ennek érdekében a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről hozott 1912. évi LXIII. törvénycikk 16. és az e törvénycikk, valamint a hadiszolgáltatásokról szóló 1912. évi LXVIII. törvénycikk kiegészítéséről szóló 1914. évi L. törvénycikk 14. §-ában kapott felhatalmazás alapján³⁶ a régi Pp.-ben megállapított értékhatárok felemeléséről szóló 1917. évi 4.050. M. E. számú rendelet 1. §-a kimondta, hogy a régi Pp.-ben „a járásbíró hatásköre ... tekintetében értékhatáru megállapított összegek kétszeresükre emeltek fel”. Ehhez képest az új hatásköri értékhatár – és ezzel az FMH kibocsáthatóságának határa – a rendelet 3. §-a szerint 1917. november 1-jétől 5.000 korona lett.

A törvényi felhatalmazás birtokában járásbíró hatáskörére irányadó értékhatár felemeléséről szóló 1920. évi 2.730. M. E. számú rendelet 1. §-a a régi Pp. 1. §-ában megszabott és a fentiek szerint módosított járásbírói értékhatárt – a rendelet 2. §-a alapján 1920. április 1-jétől – 50.000 koronában határozta meg. A polgári peres és nem peres eljárás egyes szabályainak ideiglenes módosításáról szóló 1920. évi 3.329. M. E. számú rendelet 7. §-ának (2) bekezdése a fenti rendeletet ugyan kevéssel annak hatálybalépése után hatályon kívül helyezte, de 1. §-a a régi Pp. 1. §-át egyidejűleg módosítva a járásbíró hatáskörének felső határát – a 7. § (1) bekezdése szerinti 1920. május 1-i hatálybalépést követően is – változtatlanul 50.000 koronában rögzítette,

Az 1922/23. költségvetési év első hat hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló 1922. évi XVII. törvénycikk 6. §-ában kapott felhatalmazás³⁷ alapján a kormány az 1920. évi 3.329. M. E. számú rendelet módosításáról és

dapesti bíróságokra vonatkozó eltérések megállapítása tárgyában hozott 1914. évi 68.700. I. M. számú rendelet 1. §-a alapján a régi Pp. végül 1915. január 1-jén lépett hatályba.

³⁶ A törvény 16. §-a kimondta, hogy a ministerium (értsd: a kormány) a polgári peres és nem peres eljárás és általában a polgári igazságszolgáltatás tekintetében rendkívüli intézkedéseket tehet és e végből a fennálló törvényektől eltérő rendelkezéseket is megállapíthat. A törvény általános indokolása szerint „régóta érzett szükség, hogy a kormánynak háború vagy ennek fenyegető veszélye esetére rendelkezésre álljon oly kivételes hatalom, amelynek alapján kivételes intézkedéseket léptethet életbe”. A 16. §-hoz fűzött indokolás szerint pedig a § azért hatalmazta fel az egész ministeriumot és nem egyedül az igazságügyminisztert a rendkívüli intézkedésekre, „mert az utóbbiak, a mennyiben a magyar szent korona országainak közös ügyeire vonatkoznak, Horvát-Szlavonországokra is ki fognak terjedni”.

³⁷ A törvény 6. §-a felhatalmazta a kormányt, „hogy a kivételes hatalom alapján kibocsátott azon rendelkezéseket, amelyek még hatályon kívül nem helyeztek, a közszabadságoknak, valamint a gazdasági élet teljes szabadságának visszaállítására irányuló átmenet időtartama alatt ideiglenesen hatályban tarthassa és a szükséghez képest módosíthassa vagy kiegészíthesse. Köteles azonban a kormány azokat a rendelkezéseket, amelyek fenntartásának szükségessége időközben megszűnik, azonnal hatályon kívül helyezni. Köteles továbbá a kormány a kivételes hatalom alapján kibocsátott mindazokra a rendelkezésekre vonatkozólag, amelyeket ideiglenesen hatályban tartott, amennyiben fenntartásuk a jelen §-ban megszabott hat hónapi határidőn túl is szükséges, a jelen törvény életbelépésétől számított négy hónapon belül az azokban szabályozott viszonyok törvényes rendezése végett törvényjavaslatokat terjeszteni a nemzetgyűlés elé”.

kiegészítéséről szóló 1922. évi 10.417. M. E. számú rendeletének 1. § (1) bekezdés 1. pontjával a járásbíróóság hatásköre tekintetében az értékhatárt 1923. január 1-jétől³⁸ 500.000 koronára emelte.

A fenti felhatalmazás birtokában a polgári peres eljárásban megállapított értékhatárok felemeléséről szóló 1923. évi 7.501. M. E. számú rendelet 1. §-ának 1. pontja, az 1922. évi 10.417. M. E. számú rendelet 1. §-át módosítva a járásbíróóságok hatáskörének értékhatárát – a 4. § értelmében 1923. november 1-jétől – 3.000.000 koronára emelte.

A korábbi felhatalmazással élve a kormány a polgári peres eljárás megállapított értékhatárok újabb felemelése tárgyában hozott 1924. évi 2.350 M. E. számú rendeletének 1. §-ával módosította a fenti rendelet 1. §-át és – a rendelet 4. § alapján – 1924. április 1-től a járásbíróóság FMH szempontjából jelentős hatásköri értékhatárát tovább emelte 25.000.000 koronára.

A polgári eljárás és az igazságügyi szervezet módosításáról szóló 1925. évi VIII. törvénycikk (a továbbiakban: régi Ppn.) 55. §-a – egyebek mellett – felhatalmazta az igazságügyminisztert, hogy a régi Pp.-ben a járásbíróóság hatásköre vonatkozásban értékhatárral megállapított összegeket a törvényhozás rendelkezéséig rendelettel megváltoztassa és az ezzel kapcsolatos rendelkezéseket megállapítsa³⁹. A polgári eljárásban irányadó értékhatárok megállapításáról szóló 1925. évi 25.800. I. M. számú rendelet 1. §-a alapján a törvény 55. §-a 1925. június 1-jén lépett életbe, és a kapott felhatalmazás alapján az igazságügyminiszter hatályon kívül helyezte⁴⁰ az 1924. évi 2.350 M. E. számú rendeletet, de az I. M. rendelet 2. §-ának 1. pontjával a régi Pp.-ben a járásbíróóság hatásköre vonatkozásában értékhatárral megállapított összeg helyett az értékhatárt 1925. június 1. napját követően⁴¹ is változatlanul 25.000.000 koronában állapította meg⁴².

A pengőérték megállapításáról és az ezzel összefüggő rendelkezésekről szóló 1925. évi XXXV. törvénycikk 1927. január 1-jén az Osztrák-Magyar Monarchiából örökölt korona helyett bevezette az új fizetőeszközt, a pengőt, ami szükségessé tette az értékhatár pengőben való meghatározását. Ennek érdekében a régi Ppn. 55. §-ában kapott felhatalmazás alapján az igazságügyminiszter a polgári eljárásban irányadó értékhatároknak pengőértékben való megállapításáról szóló 1926. évi 62.600. I. M. számú rendelet 1. §-ának 1. pontjában a régi Pp. 1. §-ában a járásbíróóság hatásköre tekintetében írt (korona) összeg helyett 2.000 pengőt állapított meg 1927. január 1-jétől⁴³.

³⁸ A rendelet 7. §-ának (1) bekezdése.

³⁹ A törvény 55. §-ához fűzött indokolás szerint a felhatalmazás, amelyet a § az igazságügyi miniszternek a régi Pp.-ben meghatározott összegeknek rendelettel való megváltoztatása érdekében adott, azért volt fontos, mert az összegek felemelése és esetleg a jövőben leszállítása az akkori gazdasági viszonyok között oly gyakran szükséges és oly kevésbé halasztható lehet, hogy „törvényhozási úton aligha történhetik meg, a kivételes hatalom gyakorlása helyett pedig kívánatos, hogy a rendelkezések rendes törvényhozási felhatalmazás alapján történjenek”.

⁴⁰ A rendelet 8. §-ának (2) bekezdés, utolsó fordulata.

⁴¹ A rendelet 8. §-ának (1) bekezdése alapján lépett hatályba.

⁴² A polgári peres eljárásban irányadó egyes értékhatárok újabb megállapítása tárgyában hozott 1926. évi 6.400. I. M. számú rendelet 1926. március 1. napjával ugyan módosította az 1925. évi 25.800. I. M. számú rendelet 2. §-ának 5. pont b) c) e) és f) pontjait, de ez csak a fellebbevitel tekintetében értékhatárral megállapított egyes összegeket érintette, a járásbíróóság hatáskörét, és így az FMH-s eljárást nem.

⁴³ A rendelet 7. §-ának (1) bekezdése.

A törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. törvénycikk (a továbbiakban: Te. tc.) jelentős változást hozott, mert a 49. §-a a régi Pp. fentebb ismertetett 588. §-át azzal a rendelkezéssel egészítette ki, hogy amennyiben a követelés 400 pengő meg nem haladó készpénz fizetésére irányul és FMH útján érvényesíthető, a követelést csak FMH útján lehet érvényesíteni. A Te. tc. életbeléptetéséről, valamint az arra vonatkozó átmeneti és végrehajtási szabályokról szóló 1930. évi 49.000. I. M. számú rendelet⁴⁴ 2. §-ának 1. pontja pedig a járásbírók hatáskör felső határát 3.000 pengőre emelte 1931. január 1. napjától⁴⁵.

A következő, FMH-val kapcsolatos értékhatárt érintő jogalkotási hullámot a háború után ismét beinduló inflációs nyomás indukálta. Ez utóbbira tekintettel az Ideiglenes Nemzetgyűlés által 1944. december 22. napján adott felhatalmazás alapján az Ideiglenes Nemzeti Kormány a polgári eljárásokban irányadó értékhatárok újabb megállapítása tárgyában hozott 1945. évi 3.620. M. E. számú rendelete 1. §-ának 1. pontjával a régi Pp. 1. §-ában meghatározott járásbírói hatásköri értékhatárt 25.000 pengőre, míg 1. §-ának 14. pontjával a Te. tc. 49. §-ával meghatározott, az FMH kötelező igénybevétele szempontjából irányadó értékhatárt 5.000 pengőre módosította 1945. július 1-jétől⁴⁶.

Az igazságügyminiszter az 1945. évi 3.620. M. E. számú rendelet 11. §-ában kapott felhatalmazás birtokában a polgári eljárásokban irányadó értékhatárok felemeléséről szóló 1945. évi 26.000. I. M. számú rendelet 1. §-ával a fenti rendelettel megállapított értékhatárokat az ott meghatározott összegek húszszorosára emelte fel. A járásbírói hatásköri értékhatár tehát 500.000 (25.000*20) pengőre, míg az FMH kötelező igénybevételenek értékhatára 100.000 (5.000*20) pengőre változott 1945. december 1-jétől⁴⁷.

Ugyanezen felhatalmazás alapján a polgári eljárásokban irányadó értékhatárok újabb felemelése tárgyában hozott 5.500/1946. I. M. számú rendelet 1. §-a az 1945. évi 26.000. I. M. számú rendelettel meghatározott összegeket 1946. február 1-jétől⁴⁸ tízszeresére emelte fel, vagyis azok 5.000.000 (500.000*10), illetve 1.000.000 (100.000*10) pengőre változtak.

A szintén az 1945. évi 3.620. M. E. számú rendelet 11. §-ára hivatkozással hozott, a polgári eljárásokban irányadó értékhatárok újabb megállapításáról szóló 18.500/1946. I. M. számú rendelet 1. §-ának 1. pontja alapján a régi Pp. 1. §-ában írt járásbírói hatásköri értékhatár 250.000.000 ($2,5 \cdot 10^8$) pengőre, a követelésnek FMH útján való érvényesítése körében a Te. tc. 49. §-ában írt értékhatár 50.000.000 ($5 \cdot 10^7$) pengőre emelkedett 1946. április 1-jétől⁴⁹.

Az alig több, mint egy hónappal később a polgári eljárásokban irányadó értékhatárok újabb felemelése tárgyában – a korábbi felhatalmazás alapján – hozott 26.000/1946. I. M. számú rendelet 1. §-a a 18.500/1946. I. M. számú rendeletben meghatározott fenti összegeket 1946. május 15-től⁵⁰ százszorosára, azaz 25 Mrd ($2,5 \cdot 10^{10}$) pengőre, illetőleg 5 Mrd ($5 \cdot 10^9$) pengőre emelte fel.

⁴⁴ A rendelet 1. §-a alapján a Te. tc. 1931. január 1-jén lépett hatályba.

⁴⁵ A rendelet 38. §-ának (1) alapján.

⁴⁶ A rendelet 12. §-ának első fordulata.

⁴⁷ A rendelet 2. §-ának első fordulata.

⁴⁸ A rendelet 2. §-ának (1) bekezdése.

⁴⁹ A rendelet 10. §-ának első fordulata.

⁵⁰ A rendelet 2. §-ának első fordulata.

Az azonos című, 35.000/1946. I. M. számú rendelet 1. §-a, ugyanezen felhatalmazás birtokában a 26.000/1946. I. M. számú rendeletben meghatározott összegeket ismét százszorosára, azaz 2.500 Mrd ($2,5 \cdot 10^{12}$) pengőre, illetve 500 Mrd ($5 \cdot 10^{11}$) pengőre módosította 1946. június 5-i⁵¹ hatállyal.

A 35.000/1946. I. M. rendeletben meghatározott összegeket végül az előbbivel azonos címet viselő, 39.000/1946. I. M. számú rendelet 1. §-a emelte tízezerszeresére, azaz 25 billiárd ($2,5 \cdot 10^{16}$) pengőre és 5 billiárd ($2 \cdot 10^{15}$) pengőre 1946. július 1-jétől⁵².

A pengő hiperinflációját lezárandó a forintérték megállapításáról és az ezzel összefüggő rendelkezésekről szóló 9.000/1946. M. E. számú rendelet 1. §-ának (1) bekezdése, valamint a forintérték pénzlábjának és ebből adódó aranyértékének megállapításáról szóló 8.700/1946. M. E. számú rendelet rendelkezett az új fizetőeszköz, a forint 1946. augusztus 1. napjával történő bevezetéséről. Ez szükségessé tette a fenti értékhatárok új fizetőeszközben való meghatározását. A 45.000/1946. I. M. számú rendelet (a továbbiakban: IM rendelet) 1. §-ának 1. pontja 1946. augusztus 1-től⁵³ a járásbírók hatáskörének – és ezzel az FMH igénybe vehetőségének – felső határát 5.000 Ft-ban, míg 1. §-ának 14. pontja a Te. tc. – jogintézmény kötelező igénybevételeinek kereteit megszabó – 49. §-ában írt értékhatárt 1.000 Ft-ban jelölte meg.

A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) azonban újabb jelentős, koncepcionális változást hozott 1953. január 1-jével⁵⁴. A 313. §-ának (2) bekezdése – a jogintézményt megtartva és a korábbi szabályokat átvéve – ugyanis kimondta, hogy kizárólag FMH útján érvényesíthető a pénz fizetésére irányuló olyan követelés, amelynek összege 1.000 Ft-ot nem halad meg, feltéve, hogy van olyan járásbíró, amely a meghagyás kibocsátására a 314. § értelmében illetékes. Egyúttal a § (3) bekezdése azt is rögzítette, hogy az olyan követelés, amely per esetben a megyei bíróság hatáskörébe tartozik, FMH útján nem érvényesíthető. Másrészt azonban a Pp. 22. §-a általános jelleggel mondta ki, hogy a járásbíró hatáskörébe tartoznak mindazok a perek, amelyeknek elbírálását a 23. § nem utalja a megyei bíróság hatáskörébe. A 23. § pedig csak a b) pontban említett, az állam, az államhatalom helyi szervei, az állam intézményei és vállalatai, továbbá a társadalmi szervezetek, végül a szövetkezetek és a szövetkezeti központok által vagy ellen indított vagyoni jogi perek tekintetében kötötte a megyei bíróság hatáskörét a per tárgyának értékéhez. Azok is csak akkor tartoztak a megyei bíróság hatáskörébe, ha a per tárgyának értéke 5.000 Ft-ot meghaladta.

A Pp. módosításáról szóló 1954. évi VI. törvény (a továbbiakban: I. Ppn.) az FMH alkalmazhatósága tekintetében hozott egy kisebb szigorítást, mert a törvény 81. §-a 1954. augusztus 1-jével egy (2) bekezdéssel egészítette ki a Pp. 316. §-át. Az új rendelkezés szerint a Pp. 313. §-ának (2) bekezdése alá tartozó esetben beadott keresetlevelet FMH kibocsátására irányuló kérelemként kellett elintézni. Az elnök azonban mind ilyen esetben, mind pedig FMH kibocsátására irányuló kérelem esetében az FMH kibocsátása nélkül az ügy tárgyalására tűzhetett ki határnapot, ha megítélése szerint a követelés fennállása kétségesnek mutatkozott és az adós ellentmondására nyilvánvalóan számítani kellett.

⁵¹ A rendelet 2. §-ának (1) bekezdés, első fordulata.

⁵² A rendelet 2. §-ának (1) bekezdés, első fordulata.

⁵³ A rendelet 10. §-ának, első fordulata.

⁵⁴ A Pp. a hatálybaléptetéséről, végrehajtásáról szóló 1952. évi 22. törvényerejű rendelet 1. §-a alapján ekkor lépett hatályba.

A Pp. módosításáról szóló 1972. évi 26. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: III. Ppn.) 54. §-a 1973. január 1-től⁵⁵ akként módosította a Pp. 313. §-ának (2) bekezdését, hogy az FMH kötelező igénybevételének határát 5.000 Ft-ra emelte. Egyidejűleg azonban a III. Ppn. 9. §-a a Pp. 23. §-át is módosította, így annak a) pontja a továbbiakban kimondta, hogy – a § többi pontjában felsorolt meghatározott tárgyú perekon túl – a megyei bíróság hatáskörébe tartoznak azok a vagyoni jogi perek is, amelyek tárgyának értéke 300.000 Ft-ot meghalad.

Az egyes polgári eljárásjogi szabályok módosításáról szóló 1979. évi 31. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: IV. Ppn.) 2. §-a módosította a Pp. 23. §-ának⁵⁶ (1) bekezdés a) pontját, amely 1980 január 1-jét⁵⁷ követően kimondta, hogy a megyei bíróság hatáskörébe azok a vagyoni jogi perek tartoznak, amelyek tárgyának értéke 1.000.000 Ft-ot meghalad, kivéve a kisajátítási kértalanítási pereket.

Az Alkotmány módosításával összefüggésben egyes törvények módosításáról szóló 1989. évi XLII. törvény (a továbbiakban: Am. tv.) 17. §-ának (1) bekezdése a Pp. 23. §-a (1) bekezdésének a) pontjában írt 1.000.000 Ft-os megyei bírósági hatásköri értékhatárt 1989. december 11-től⁵⁸ 3.000.000 Ft-ra emelte.

A rendszerváltást követően ismét jelentős módosítás következett be. A felülvizsgálati eljárásnak a Pp.-ben és az ehhez kapcsolódó jogszabályokban történő megteremtéséről szóló 1992. évi LXVIII. törvény (a továbbiakban: V. Ppn.) 16. §-ának (1) bekezdése 1993. január 1-i hatállyal⁵⁹ módosította a Pp. 313. §-ának (2) bekezdését. Az új szabály szerint kizárólag FMH útján lett érvényesíthető, a pénz fizetésére irányuló olyan követelés, amelynek összege az 50.000 Ft-ot nem haladta meg, feltéve, ha volt olyan bíróság, amely a FMH kibocsátására illetékes. Egyúttal az V. Ppn. 31. §-ának c) pontja hatályon kívül helyezte a Pp. 313. §-ának a megyei bíróság hatáskörét az FMH kibocsátását illetően kizáró (3) bekezdését. A törvény 4. §-ának (2) bekezdése egyébként 10.000.000 Ft-ra emelte a Pp. 23. §-ának a) pontjában írt megyei bírósági hatásköri határt.

Ezt követően rövid időn belül további két ízben módosította a jogalkotó az FMH kötelező igénybevételének értékhatárát. A Pp. módosításáról szóló 1995. évi LX. törvény (a továbbiakban: VI. Ppn.) 26. §-a 1995. augusztus 29-től⁶⁰ 100.000, a Pp. módosításáról szóló 1997. évi LXXII. törvény (a továbbiakban: VII. Ppn.) 33. §-ának (2) bekezdése pedig 1998. január 1-től⁶¹ 200.000 Ft-ra emelte azt.

⁵⁵ A novella 64. §-ának (1) bekezdése alapján ekkor lépett hatályba.

⁵⁶ A közismert jogtár szolgáltató adatbázisában ugyan az megjegyzés szerepel a Pp. 23. §-ának (1) bekezdése mellett a IV. Ppn. azt módosító 2. §-ára vonatkozóan, hogy „a jogalkotó a 22. § (1) bekezdését jelölte meg, holott a megyei bíróság hatásköréről a 23. § (1) bekezdése rendelkezik”. Ez azonban minden bizonnyal téves, mert találtam olyan hivatalos közlőnyt (Tanácsok Közlönye, XXVIII. évfolyam, 48. szám, 1979. december 30.) amelynek papír alapú példányában egyértelműen olvasható, hogy a Pp. 23. §-ának (1) bekezdését módosította a jogalkotó.

⁵⁷ A IV. Ppn. 26. §-ának (1) bekezdése.

⁵⁸ A törvény – 18. §-ának (1) bekezdése alapján – a kihirdetése napján lépett hatályba, és 1989. december 11-én jelent meg a Magyar Közlönyben.

⁵⁹ Az V. Ppn. 28. §-ának (1) bekezdése alapján lépett hatályba.

⁶⁰ A VI. Ppn. 30. §-ának (1) bekezdése alapján a kihirdetését követő 60. napon lépett hatályba, és a Magyar Közlöny 1995. évi 56. számában jelent meg 1995. június 30-án.

⁶¹ A VII. Ppn. 35. §-ának (1) bekezdése alapján ekkor lépett hatályba.

Ezek után lélegzetvételnél szünet következett, de 2009. január 1-től a Pp. és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2008. évi XXX. törvény (a továbbiakban: X. Ppn.) 45. §-a⁶² ismét jelentősen módosította a Pp. 313. §-ának (2) bekezdését kimondta, hogy a pénz fizetésére irányuló olyan lejárt követelés, amelynek a 24. és 25. § szerint számított összege az 1.000.000 Ft-ot nem haladja meg, kizárólag FMH útján érvényesíthető.

1. sz. táblázat

<i>Az FMH-hoz kapcsolódó értékhatárok változása, azok mindenkorai fizetőközben és a 2020. évi forintban kifejezett értékei, valamint az átszámítás alapját képező index és a ténylegesen megvalósított szabályozási modell</i>											
(módosító) jogszabály	hatályba lépés		érvényes fizetőköz	érvényes fizetőközben kifejezett		index	2020. évi forintban kifejezett		szabályozási modell		
	év	hónap, nap		alsó korlát	felső korlát		alsó korlát	felső korlát			
Fmh. tc.	1894.	XI. 1.	korona	nincs	1.000	1851	nincs	1.851.000	II. szabályozási modell		
régi Pp.	1915.	I. 1.		nincs	2.500	1141	nincs	2.852.500			
1917. évi 4.050. M. E. sz. r.	1917.	XI. 1.		nincs	5.000	537	nincs	1.566.863			
1920. évi 2.730. M. E. sz. r.	1920.	IV. 1.		nincs	50.000	15,2	nincs	570.728,77			
1922. évi 10.417. M. E. sz. r.	1923.	I. 1.		nincs	500.000	0,327	nincs	300.123,3			
1923. évi 7.501. M. E. sz. r.		XI. 1.		nincs	3.000.000						
1924. évi 2.350. M. E. sz. r.	1924.	IV. 1.		nincs	25.000.000	0,0619	nincs	1.169.825,2			
1926. évi 62.600. I. M. sz. r.	1927.	I. 1.		nincs	2.000	796	nincs	1.592.000			
Te. tc.	1931.	I. 1.		pengő	400	3.000	919	367.600		2.757.000	IV. szabályozási modell
1945. évi 3.620. M. E. sz. r.	1945.	VII. 1.			5.000	25.000	0,0146	157		795	
1945. évi 26.000. I. M. sz. r.		XII. 1.	100.000		500.000						
5.500/1946. I. M. sz. r.	1946.	II. 1.	1.000.000		5.000.000	274	274.000	1.370.000			
18.500/1946. I. M. sz. r.		IV. 1.	50.000.000		250.000.000						
26.000/1946. I. M. sz. r.		V. 15.	5.000.000.000		25.000.000.000						
35.000/1946. I. M. sz. r.		VI. 5.	$5 \cdot 10^{11}$		$2,5 \cdot 10^{12}$						
39.000/1946. I. M. sz. r.		VII. 1.	$5 \cdot 10^{15}$		$2,5 \cdot 10^{16}$						

⁶² A X. Ppn. a 63. §-ának (1) bekezdése alapján ekkor lépett hatályba.

45.000/1946. I. M. sz. r.		VIII. 1.		1.000	5000				
Pp.	1953.	I. 1.	forint	1.000	nincs	190	190.000	nincs	
III. Ppn.	1973.	I. 1.		5.000	300.000	64,4	322.000	19.320.000	
IV. Ppn.	1980.	I. 1.		5.000	1.000.000	37,8	189.000	37.800.000	
Am. tv.	1989.	XII. 11.		5.000	3.000.000	17,6	88.000	19.625.205	
V. Ppn.	1993.	I. 1.		50.000	nincs	6,7	335.000	nincs	
VI. Ppn.	1995.	VIII. 29.		100.000	nincs	4,4	295.342	nincs	III. szabályozási modell
VII. Ppn.	1998.	I. 1.		200.000	nincs	2,6	520.000	nincs	
X. Ppn.	2009.	I. 1.		1.000.000	nincs	1,32	1.320.000	nincs	
Mód. tv.	2012.	III. 15.		1.000.000	400.000.000	1,15	1.150.000	460.000.000	
új Pp. és új Ppé.	2018.	I. 1.		3.000.000	30.000.000	1,07	3.210.000	32.100.000	

Az Fmhtv. 2010. június 1-jei hatállyal⁶³ közjegyzői hatáskörbe utalta az FMH-s eljárást és immár önálló jogi normaként tartalmazta az FMH-ra vonatkozó – az értékhatárok szempontjából változatlan – szabályokat. Az Fmhtv. 3. §-ának (1) bekezdése azonban pénzfizetésére irányuló lejárt követelésekre szűkítette az FMH tárgyát, a (2) bekezdés pedig – lényegében a Pp. 314. §-ának az Fmhtv. 63. §-ának (2) bekezdésével megállapított (1) bekezdésével azonosan – kimondta, hogy – az egyéb feltételek fennállása esetén – csak FMH-s eljárás útján vagy a 127. §-ban meghatározott módon⁶⁴ érvényesíthető a nem munkaviszonyból, közalkalmazotti jogviszonyból, közszolgálati jogviszonyból, szolgálati jogviszonyból, szövetkezeti tag munkaviszony jellegű jogviszonyából és a bedolgozói jogviszonyból eredő pénz fizetésére irányuló olyan lejárt követelés, amelynek a 24. és 25. § szerint számított összege az 1.000.000 Ft-ot nem haladja meg.

Röviddel később azonban a bírósági végrehajtással kapcsolatos és egyéb igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2011. évi CLXXX. törvény (a továbbiakban: Mód. tv.) 108. §-ának (2) bekezdése új (4a) bekezdéssel egészítette ki az Fmhtv. 3. §-át, mely szerint 2012. március 15-től⁶⁵ FMH-s eljárás útján nem volt érvényesíthető az a pénzkövetelés, amelynek a Pp. 24. és 25. §-a szerint számított összege a 400.000.000 Ft-ot meghaladta. A rendelkezés kifejezetten megengedte, hogy a fenti összeget meghaladó pénzkövetelését a jogosult részletekben érvényesítse.

Végül pedig az új Pp. vizsgálat tárgyát képező 254. §-ának (1) bekezdése kimondta, hogy csak FMH-s eljárásban érvényesíthető – törvény eltérő rendelkezése hiányában – a kizárólag pénz fizetésére irányuló olyan lejárt követelés, amelynek pertárgyértéke a 3.000.000 Ft-ot nem haladja meg. Ezzel párhuzamosan az új Pp. hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2017. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: új Ppé.) 74. §-ának (2) bekezdése új rendelkezéseket léptetett az Fmhtv. 3. §-a helyébe. A § (1) bekezdése általános jelleggel mondja ki, hogy a pénz fizetésére irányuló, lejárt követelés – a (3)-(6) bekezdésben foglalt kivételekkel – FMH útján is érvénye-

⁶³ Az Fmhtv. 61. §-ának (1) és (3) bekezdése alapján ekkor lépett hatályba.

⁶⁴ Szóbeli kereset azonnali tárgyalása.

⁶⁵ Mód. tv. 119. § (3) bekezdés.

sítható. A (2) bekezdés – az új Pp. hivatkozott rendelkezésével egyezően – rögzíti, hogy a törvényes feltételek esetén a 3.000.000 Ft-ot nem haladó értékű követelés csak FMH-s eljárásban érvényesíthető. A (3) bekezdés viszont kimondja, hogy nem érvényesíthető FMH-s eljárás útján az a pénzkövetelés, amelynek az új Pp. 21. és 22. §-a szerint számított összege a 30.000.000 Ft-ot meghaladja.

Az tehát mélyebb elemzés nélkül is látható, hogy a – lényegét tekintve változatlan⁶⁶ – FMH szabályai az értékhatárokat tekintve 26 (!) alkalommal módosultak a jogintézmény bevezetését követő egy évszázadnál alig hosszabb időszak alatt. Ez önmagában igazolja e szabályoknak az FMH-s eljárás szabályrendszerén belüli kiemelt jelentőségét.

III. Szabályozáslogikai lehetőségek

A FMH-s eljárás definíciójának – tanulmány szempontjából – legfontosabb fogalmi eleme az eljárás tárgya, amely jelenleg korlátozott, mert az eljárás az Fmhtv. 3. §-ának (1) bekezdése alapján csak pénz fizetésre kötelezésre irányulhat. A kérelemben ezért – egyebek mellett – fel kell tüntetni a követelésnek és járulékainak összegét⁶⁷. Ez ugyan nem volt mindig így, mert a Pp. 313. §-ának (1) bekezdése korábban lehetővé tette az FMH kibocsátását akkor is, ha a követelés ingó dolog kiadására irányult, a jogintézményt meghonosító Fmh. tc. 1. §-a pedig eredetileg értékpapírok iránti követelések esetén is. De a jogalkotó ekkor is biztosította a követelés összegének meghatározhatóságát és így az éppen aktuális értékhatárral (értékhatárokkal) való összevethetőségét. Ennek legfontosabb következménye, hogy az FMH esetében – a számtalan féle tárgy⁶⁸ és halmazati formában⁶⁹ előterjeszhető kereseti kérelmek alapján induló peres eljárásokkal ellentétben⁷⁰ – mindig könnyen megállapítható a követelés összege. Ez azért fontos az FMH jogintézménye szempontjából, mert azon mint egyszerűen megragadható attribútumon keresztül az értékhatárok megvonásával könnyen szabályozhatóak az FMH-s eljárás igénybevételének keretei.

De vizsgáljuk most meg, hogy milyen jogalkotói szándékok, szabályozáslogika és tendenciák fedezhetők fel a normaszövegek értékhatárookra vonatkozó rendelkezéseinek változásai mögött. Ennek érdekében mindenekelőtt tekintsük át, hogy elvileg milyen módon szabályozhatóak az FMH igénybevételének keretei az értékhatár, mint jellemző segítségével.

⁶⁶ SZÉCSÉNYI – NAGY 2010, 844. p.

⁶⁷ Az Fmhtv. 20. §-ának (1) bekezdés d) pontja.

⁶⁸ Az új Pp. 172. §-a immár a dogmatikai teljesség igényével kategorizálja és szabályozza a kereseti kérelmek fajtáit, úgy mint: marasztalási kereset [a § (1) és (2) bekezdése], megállapítási kereset [a § (3) bekezdése], jogalakító kereset [a § (4) bekezdése]. Az FMH-hoz hasonlóan pénz fizetésre kötelezés iránti kereseti kérelmek tehát csak egy – ugyan kétségtelenül gyakori – altípusát képviselik a marasztalási kereseteknek.

⁶⁹ Az új Pp. 173. §-a tartalmazza a lehetséges keresethalmazatok szintén teljes körű tipizálását.

⁷⁰ A pénz fizetésére kötelezés iránti marasztalási kereseti kérelmeket leszámítva a többi kereseti kérelem esetén sokszor nem egyszerű feladat a követelés összegével analóg fogalomként kezelendő pertárgy érték meghatározása. Ehhez képest az új Pp. külön szakaszt (21. §) szentel a pertárgy érték számítási módjának.

1. Elméletben

Az értékhatár fogalma az FMH-val kapcsolatban elméletileg két relációban merülhet fel. Egyrészt mi az az érték, ahol (ameddig) kötelező az igénybevétele. Ez azt jelenti, hogy a meghatározott összegtől kisebb követelések csak FMH útján érvényesíthetők. Másrészt mely értéktartományban (honnantól) kizárt az FMH kibocsátása. Ez pedig azt jelenti, hogy a meghatározott értéket meghaladó követelések csak perben érvényesíthetők. A kettő között van az az értéktartomány, amelyen belül lehetséges, de nem kötelező az FMH igénybevétele. Azaz a jogosult dönti el, hogy melyik utat választja. A szabályozás logikája ehhez képest 4 féle lehet.

Az első megoldás (a továbbiakban: I. szabályozási modell), amikor a szabályozás semmilyen módon nem érinti az érvényesített követelések értékét. Ebben az esetben bármilyen összegű követelés esetén lehet FMH kibocsátását kérni, az soha nem tilos, de soha nem is kötelező. Azaz nincs kifejezett jogalkotói preferencia, a jogalkotó korlát nélkül a jogosult döntésére bízta, hogy az FMH-t vagy a pert veszi igénybe. Az FMH jogintézményének biztosítása ilyenkor valóban nem több, mint az igényérvényesítés eszköztárának bővítése egy egyszerűbb, olcsóbb, gyorsabb lehetőséggel.

A másik eset (a továbbiakban: II. szabályozási modell), hogy a jogalkotó szabályozza az FMH intézményét, de bizonyos értékhatár felett kizárja annak igénybevételét. Ebben az esetben semmilyen értékű követelés esetén nem kötelező az FMH kibocsátását kérni, de van eset amikor kifejezetten tilos. Azaz a jogalkotó egy bizonyos korlát alatt bízta a jogosult döntésére, milyen jogérvényesítési eszközt választ, de nagyobb összegű követelések esetén kötelezővé teszi a peres utat. Itt az igényérvényesítési eszköztár bővítésének jogalkotói szándéka mellett megjelenik a jogbiztonságra, a kötelezettek érdekeinek védelmére való törekvés is. Azt kívánja a jogalkotó garantálni, hogy ne lehessen nagy összegű, de alaptalan követeléseket egyszerűen végrehajthatóvá tenni.

A következő lehetőség (a továbbiakban: III. szabályozási modell), hogy – az előbbivel éppen ellentétben – a jogalkotó bizonyos értékhatár alatt kötelezővé teszi az FMH igénybevételét. Ebben az esetben az FMH kibocsátása korlátozás nélkül mindig kérhető, bizonyos esetekben pedig egyenesen kötelező is. Azaz egy meghatározott korlát alatt a peres út lehetőségét zárja ki a törvény és a felett bízta jogosultra a döntést, hogy melyik utat választja. Az eszköztár bővítésének szándéka mellett itt az eljárások nemperes irányba terelésének, a peres eljárások száma csökkentésének, és ezzel a bíróságok tehermentesítésének kifejezett szándéka jelenik meg. Sőt a korlátlan lehetővé és bizonyos esetekben kötelezővé tétel e modellt az ügyeket a leginkább az FMH irányába terelő szabályrendszeré teszi.

A negyedik út (a továbbiakban: IV. szabályozási modell), amikor a két értékhatár egyszerre van jelen a szabályozásban. Az FMH bizonyos értékhatár alatt (a továbbiakban: alsó korlát) kötelező, egy másik – logikusan ettől magasabb – értékhatár (a továbbiakban: felső korlát) felett ugyanakkor kizárt. E modell alapján három elvi lehetőség van tehát az érvényesített követelés összegétől függően: bizonyos esetekben az FMH kibocsátását kötelező kérni, bizonyos esetekben ez lehetséges, van azonban olyan eset, amikor tilos. Azaz a jogalkotó csak az alsó és felső korlát közötti értéktartományban bízta a jogosultra, hogy melyik utat választja. Az alsó korlátnál kisebb összegű követelések esetén a polgári jogi perek számának csökkentésére irányuló jogalkotói szándék érvényesül, de a magasabb összegű követelések esetén jelen lévő felső korlátra tekintettel tetten érhető a jogbiztonságra törekvés is.

2. A normatív környezet értékelése a megvalósult szabályozási modell szempontjából

Az Fmh. tc. 1. §-a által eredetileg bevezetett 1.000 koronás limit logikailag direkt módon, összegszerűen is meghatározott felső korlátnak felel meg. Ez egyébként a járásbírósi hatásköri értékhatárral esett egybe, aminek az volt a magyarázata, hogy FMH-t a járásbíróóságok bocsátották ki. Így a járásbírósi hatásköri értékhatárnál nagyobb összegre kibocsátott FMH perré alakulása esetén a járásbíróóságnak a pert nyomban meg kellett volna szakítania⁷¹. Az Fmh. tc. tehát a II. szabályozási modellt valósította meg, azaz a bevezetett új jogintézmény kapcsán – nyilván újdonsága és a gyakorlati tapasztalatok hiánya miatt – elsősorban a jobbiztonságra törekvés érhető tetten.

A várakozásokhoz képest azonban kevesen vették igénybe az FMH-t. De a jogalkotó álláspontja szerint ez nem az összeghatár helytelen megválasztásával, hanem a túlságosan megkönnyített ellentmondással⁷² volt összefüggésben. Erre tekintettel a jogintézmény megőrizte alapvető jellemzőit⁷³, amikor újra kodifikálták a régi Pp. keretei között⁷⁴, és a szabályozás az értékhatárok alkalmazásának logikáját, azaz a választott szabályozási modellt illetően nem változott⁷⁵. Annyi csupán az eltérés, hogy a régi Pp.-ben már nem volt direkt módon meghatározott felső korlát. A már idézett 588. § csak az FMH útján érvényesíthető követelések tárgykörét és a járásbíróóságok kizárólagos hatáskörét rögzítette. De a § utolsó fordulata – ugyan közvetetten – mégiscsak meghatározta azt, hiszen a járásbíróóság hatáskörébe nem tartozó ügyekben (2.500 korona feletti érték esetén)⁷⁶ nem volt helye FMH-nak. A hitelező ezért az 588. § hatálya alá eső követelését választása szerint érvényesíthette FMH útján vagy perben is. A jogalkotó tehát indirekt módon, de jelentősen⁷⁷ emelte a felső korlátot.

Ezen túlmenően a megemelt felső korlát egyidejűleg fel is „puhult”. Egyrészt, mert az ügyben akkor is kibocsátható volt az FMH, ha a régi Pp. 1. §-ának (2) bekezdés a) pontja szerint csak a felek kikötése⁷⁸ alapján tartozott a járásbíróóság hatáskörébe. Ha tehát a fél törvényszéki hatáskör helyett a járásbírósi hatáskörnek vetette magát alá, ebből az is következett, hogy a jogosult – függetlenül a követelés összegétől – nemcsak perben, hanem FMH útján is érvényesíthette igényét. Ez a szabály tehát kétségtelenül „kiskapu” a felső korláton, az FMH igénybevételének teljes korlátlansága, azaz az I. szabályozási modell irányába mutat, de kivételes jellegű⁷⁹.

További – az FMH alkalmazását kiszélesítő – újszerűsége volt a régi Pp.-nek, hogy egy külön fejezetben (XIX. cím alatt) speciális eljárási szabályokat tartalmazott a váltó,

⁷¹ Fmh. tc. 1. §-ához fűzött indokolás <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89300019.TVI&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D44> (letöltés: 2019. szeptember 17.)

⁷² LUGOSI 2010, 25. p.

⁷³ LUGOSI 2010, 25. p.

⁷⁴ HARSÁGI 2012, 228. p.

⁷⁵ SZÉCSÉNYI – NAGY 2010, 844. p.

⁷⁶ Régi Pp. 1. § 1. pont

⁷⁷ Az emelés még jelentősebb lehetett volna, mert az értékhatárt az eredeti javaslat a sommás eljárásról szóló 1893. évi XVIII. törvénycikk 1. §-ában meghatározott 1.000 koronáról 3.000 koronára tervezte emelni (lásd a régi Pp. 1. §-ához fűzött indokolást).

⁷⁸ E rendelkezés kimondta, hogy a per tárgyának értékére tekintet nélkül a járásbíróóság hatáskörébe tartoznak azok a vagyoni jogi perek, a melyekre nézve a járásbíróóság hatásköre ki van kötve.

⁷⁹ V.ö. HARSÁGI 2012, 229. p.

a kereskedelmi utalvány, a kötelezőjegy és a csekk alapján indult FMH-s eljárásokra nézve, amely a törvényszék előtt is indítható volt⁸⁰, értelemszerűen felső összeghatár nélkül. Ez tehát újabb „rés” a felső korláton.

Alsó korlátot továbbra sem vezettek tehát be, a felső korlát pedig – igaz indirekt módon – változatlanul megmaradt, azonban szélsőszerűen emelkedett és fel is puhult. Összességében ezáltal az I. szabályozási modell felé mozdult el a jogalkotó, de kitartott a II. modell mellett.

Az első világháború alatt és azt követően elsősorban közgazdasági, pénzügyi okokból került sor több ízben is az értékhatár változtatására, illetőleg – az új fizetőeszköz bevezetésére tekintettel – a korábban koronában megadott felső korlát pengőre való konvertálására. Ez azonban a szabályozás elvi alapjait nem érintette.

A szabályozás logikáját illetően csak a Te. tc. hozott jelentős, mondhatni forradalmi változást. Egyik – a tanulmány szempontjából legjelentősebb – újítása az volt, hogy régi Pp. 588. §-át módosító 49. §-a a kisebb, 400 pengőt meg nem haladó értékű ügyekben kötelezővé tette a FMH-s eljárást, eltörölve annak alternatív jellegét⁸¹ és kibővítve ezzel alkalmazási körét. Egyértelműen megjelent és már a Te. tc. címében is kifejezésre jutott tehát a jogérvényesítés egyszerűsítésének és ennek keretében az FMH irányába terelésének szándéka. A törvényjavaslat indokolása kimondta, hogy az előterjesztő „a járásbíróóság tehermentesítését kívánja előmozdítani”. Azt is érdemes megjegyezni, hogy az eredeti javaslatban még 1.000 pengős összeg szerepelt, ami vélhetően a jogalkotási folyamat során „olvadt” 400 pengőre⁸². E módosítás által a hazai szabályozás logikája változott meg. Lényegében modellváltásról beszélhetünk, mert a jogalkotó a már korábban is alkalmazott felső korlát mellé alsó korlátot vezetett be. Azaz a módosítást követően már a IV. szabályozási modellt követte a magyar jogrend. A másik változás az volt, hogy a Te. tc.-t hatálybalépítő 1930. évi 49.000. I. M. számú rendelet a járásbíróósági hatásköri határ 3.000 pengőre emelésével az FMH felső korlátját is megemelte.

A második világháborút utáni, az FMH értékhatárokat érintő törvényhozási roham és a korlátok Ft-ra konvertálását biztosító IM rendelet nem hozott koncepcionális változást, ezek inkább csak kényszerű jogtechnikai lépéseknek tekinthetők.

A gyakorlatban bevált jogintézményt átvette a Pp. is⁸³, de az már nagyon jelentős koncepcionális változásokat is hozott azáltal, hogy az alsó korlát megtartása mellett az ügyek jelentős részében egyúttal lényegében megszüntette a felső korlátot. FMH-t ugyan továbbra is csak járásbíróóság bocsáthatott ki, de a Pp. 23. §-ában a külön nem nevesített pertárgyak esetében megszűnt a megyei bíróságok – pertárgyértéken alapuló – hatásköre. A 23. §-ban felsoroltak kivételével tehát a többi vagyoni per a pertárgy értékétől függetlenül a járásbíróóság hatáskörébe tartozott⁸⁴, ezért ilyen esetekben a

⁸⁰ HARSÁGI 2012, 231. p.

⁸¹ SZÉCSÉNYI–NAGY 2010, 845. p.

⁸² Te. tc. 49. §-ához fűzött indokolás első bekezdés.

⁸³ LUGOSI 2010, 30. p.

⁸⁴ A törvény indokolása rögzítette, hogy a 23. § lényegesen kevesebb pert ölel fel, mint amennyi korábban a megyei bíróságokhoz tartozott, ezért a Pp. a megyei bíróságok elsőfokú hatáskörének további számottevő csökkentését jelenti. A cél az volt, hogy a jogvitákat általában a felekhez közelebb eső járásbíróóságok intézzék el s hogy a perek túlnyomó része másodfokon a megyei bíróságok, s ne a Legfelsőbb Bíróság elé kerüljön.

követelés összegétől függetlenül kibocsáthatóvá vált az FMH. Ezáltal lényegében általános szabály lett az, hogy az FMH kibocsátásának nincs felső értékhatára, sőt bizonyos összeghatár alatt egyenesen kötelező. Ez a hazánkban eddig nem alkalmazott III. szabályozási modellnek felel meg, vagy legalábbis erősen közelít ahhoz.

Ezt követően – majdnem 20 év múlva – a III. Ppn. hozta a következő változást. Ez egyrészt az alsó korlát 5.000 Ft-ra emelésében testesült meg, egyértelműen és deklaráltan az FMH alkalmazási körének kiterjesztése szándékával⁸⁵. Ez – a szabályozás logikáját illetően – nem hozott koncepcionális változást. Nem úgy, mint a megyei és a járásbíróóságok közötti ügyelosztást meghatározó hatásköri szabályok módosítása. Ennek hatására ugyanis a 23. §-ban felsorolt tárgykörökbe tartozó perek mellett a 300.000 Ft-ot meghaladó pertárgy értékű egyéb vagyoni jogi perek is megyei bírósági hatáskörbe kerültek. Mivel pedig a Pp. 313. §-ának módosítása hiányában FMH kibocsátására továbbra is a járásbíróóságok voltak csak jogosultak, ezért fő szabály szerint FMH útján kizárólag a 300.000 Ft-ot meg nem haladó összegű követelések voltak érvényesíthetőek. Ez pedig lényegében nem jelentett mást, mint a felső korlát – a régi Pp.-hez hasonlóan – indirekt módon való, bár talán nem is szándékolt⁸⁶ ismételt bevezetését. Ez tehát a Te. tc. által 1931-ban egyszer már alkalmazott, de a Pp. hatálybalépésével megszüntetett IV. szabályozási modellhez való visszatérést jelentette.

A IV. Ppn. ugyan 1980-tól 1.000.000 Ft-ra emelte a felső korlátot, de a szabályozás koncepcióját ez nem érintette. A felső korlát 1989-ben a történt ismételt felemelése sem az FMH-s eljárással volt összefüggésben, hanem arra volt visszavezethető, hogy a vagyoni jogi perekben a Pp. 23. §-ának a) pontja szerint irányadó 1.000.000 Ft-os megyei bírósági hatásköri értékhatár egyre több ügyet háritott másodfokon a Legfelsőbb Bíróságra. A Legfelsőbb Bíróság elvi irányító tevékenységének biztosítása érdekében, a gyorsuló inflációra is tekintettel döntött a jogalkotó az értékhatár emelése mellett, indirekt módon – a szabályozási modell érintetlenül hagyása mellett – kiterjesztve ezáltal az FMH alkalmazási körét.

Röviddel később azonban nemcsak az összegszerű határértékek változtak, hanem a jogalkotó ismét a szabályozási koncepcióhoz nyúlt. Ennek keretében az V. Ppn. alapján egyrészt az alsó korlát emelkedett 1993. január 1-től 50.000 Ft-ra, másrészt alig 20 évvel a III. Ppn. általi ismételt bevezetése után a jogalkotó megint eltörölte a felső korlátot. Kivette ugyanis az FMH kibocsátásának a Pp. 313. §-ának (2) bekezdésében írt általános feltételei közül a kibocsátásra jogosult bíróság megjelöléséből „helyi” megszorító jelzőt, és hatályon kívül helyezte Pp. 313. §-ának a megyei bíróságokra vonatkozó ezzel kapcsolatos tilalmat tartalmazó (3) bekezdését. Ezzel a megyei bíróság számára is lehetővé tette az FMH kibocsátását, azaz összeghatártól függetlenül élhetett a jogosult az igényérvényesítés e módjával. Mindez valójában ismételt szakítást jelentett a IV. szabályozási modellel, és 1953. után újból visszatérést eredményezett a III. modellhez.

⁸⁵ A III. Ppn. 54. §-ához fűzött indokolás rögzítette, hogy az 1.000 Ft-os értékhatár felemelése annak érdekében volt szükséges, hogy az egyszerű és gyors FMH-s eljárás köre kiterjeszhető legyen, és – az általános indokolás 2. pontja szerint – minél többen vegyék igénybe azt.

⁸⁶ A III. Ppn. általános indokolásának 2. pontja szerint a hatásköri szabályok módosításának a pereknek a járásbíróóság és a megyei bíróság közötti addigi bonyolult megoszlásának leegyszerűsítése volt a célja, tehát nem direkt módon célozta a felső korlát ismételt bevezetését. Ez utóbbi talán csak mellékhatás volt...

Bár ez sem a VI., sem a VII. Ppn. indokolásából nem állapítható meg⁸⁷, de minden valószínűség szerint a kilencvenes években tapasztalt magas infláció készítette a jogalkotót az alsó korlát további többszöri módosítására⁸⁸. Ennek megfelelően 1995. augusztus 29-től 100.000 Ft-ra, 1998. január 1-től pedig 200.000 Ft-ra emelkedett az. Az alsó korlát következő, 2009. január 1-i és immár összességében is igen jelentős, 1.000.000 Ft-ra történt emelését azonban már kifejezetten az ár- és értékviszonyok változásával indokolta a jogalkotó. De emellett figyelemmel volt arra is⁸⁹, hogy a Pp. újonnan beiktatott ötödik részében⁹⁰ írt, FMH útján érvényesített, de ellentmondás folytán perré alakult, un. kisértékű perek szabályai viszonylag szélesebb körben érvényesüljenek. A jogalkotó tehát az alsó korlátot a kisértékű perek felső értékhatárához kötötte⁹¹. Az értékhatár tehát jelentősen emelkedett, de maradt a III. szabályozási modell.

Bár jogtörténeti szempontból kiemelkedő jelentőségű volt az Fmhtv. azonban a tanulmány szempontjából fontos pontokon alig módosított a korábbi szabályokon. Az FMH igénybevehetősége – az 1.000.000 Ft-os alsó korlát érintetlenül hagyása ellenére – a tárgykör pénzkövetelésekre korlátozása mellett azért is szűkült, mert a jogalkotó kizárta a munkaviszonyból eredő igények FMH útján való érvényesítésének lehetőségét. Tehát némileg szűkebb esetkörre, de lényegében továbbra is a III. szabályozási modell élt tovább.

Ismét modellváltást hozott ugyanakkor a Mód. tv.. Ez ugyanis alig 20 év elteltével ismét maximalta az FMH útján érvényesíthető követelések összegét. Az új felső korlát összességében egybeesett a Pp. Ötödik részében szabályozott „kiemelt jelentőségű perek” alsó küszöbértékével⁹². A Mód. tv. 108-117. §-aihoz fűzött indokolás szerint ugyanis a jogosultak nem egy esetben többszáz-milliós vagy egyenesen milliárdos értékű pénzkövetelést is az FMH útján érvényesítettek, amikor valamilyen bűjtatott jogvita állt a háttérben, így a követelést rendeltetésszerűen peres úton kellett volna érvényesíteni. Az indokolás arra is hivatkozik, hogy ilyen értékhatár van például Ausztriában és Spanyolországban, ahol szintén elektronikus FMH rendszer működik. Ezen országokban a követelések felső plafonja 30.000 euró.

Álláspontom szerint azonban az utóbbi összevetés azért „sántít”, mert ez utóbbi összeg akkori árfolyamon⁹³ kb. 9.000.000 Ft-nak felelt meg. Egy ehhez hasonló összegnek nyilván egészen más hatása van, ezért a felső korlát 400.000.000 Ft-ban való megállapítása e külföldi példákkal nem támasztható alá. Továbbá, ha valóban a jogalanyok rendeltetésszerű joggyakorlás irányába terelése volt a módosítás indoka, akkor a célt nem nagyon érhetette el, mert a rendelkezésemre álló adatok⁹⁴ szerint például 2012. január 1. és március 14. között 111.692 db FMH kibocsátása iránti kérelmet adtak be, és ebből egy sem volt 400.000.000 Ft feletti, de 100.000.000 Ft feletti is csak 7 db. Ez a módosítás tehát sem a külföldi mintakövetéssel, sem az érdemi ráhatás szándékával nem volt indokolható.

⁸⁷ Lásd az VI. Ppn. 26. §-ához, és a VII. Ppn. 33. §-ához fűzött indokolást.

⁸⁸ HARSÁGI 2012, 233. p.

⁸⁹ Lásd a X. Ppn. általános indokolásának 2. pontját.

⁹⁰ A X. Ppn. 49. §-ának (1) bekezdése.

⁹¹ SZÉCSÉNYI – NAGY 2010, 846. p.

⁹² Pp. 386/A. § (1) bekezdés a) pont.

⁹³ A Mód. tv.-t 2011. dec. 13-án fogadta el az Országgyűlés.

⁹⁴ Adatok forrása: MOKK

Ezzel együtt a módosítás a felső korlát direkt módon való ismételt – bár a fentiek szerint formális – bevezetését hozta, ami logikailag az 1931-1952. és 1973-1992. között már alkalmazott IV. szabályozási modellhez való visszatérés volt. A korlátot azonban rögtön relativizálta is az Fmhtv. 3. §-ának beiktatott (4a) bekezdése, amelynek második fordulata kifejezetten rögzítette, hogy az újonnan bevezetett felső korlát nem képezi akadályát annak, hogy a jogosult részletekben érvényesítse az azt meghaladó követelését...

Az utolsó lényeges – a tanulmány tárgyát képező – változás 2018. január 1-jén, az új Pp. hatályba lépésével következett be. A jogalkotó egyrészt háromszorosára, 3.000.000 Ft-ra emelte az alsó korlátot, tekintettel a perré alakuló FMH-s eljárások arányára vonatkozó adatokra, annak reményében, hogy ez csökkentheti a járásbíróóságokon induló ügyek mennyiségét⁹⁵. A jogalkotói motiváció tehát deklarálta az ügyek bíróságokról történő elterelése volt.

Másrészt egy nagyságrenddel – 400.000.000 Ft-ról 30.000.000 Ft-ra – szállította le a felső korlátot. Ezzel a Pp.-ben még külön eljárási szabályok hatálya alá tartozó, a kiemelt jelentőségű perek értékhatára helyett ismét a törvényszéki hatásköri értékhatárához kötötte azt. Mindezt azzal indokolta a jogalkotó, hogy a statisztikai adatok szerint, magasabb értékhatár felett az eljárás perré fordulása⁹⁶ miatt a FMH-s eljárás az eljárások meghosszabbodását eredményezi, és az FMH egyébként is a kisebb értékű követelések érvényesítését célozza. És valóban: 1993-ig csak járásbíróóság előtti ügyekben volt lehetőség az FMH-s eljárás kezdeményezésére.

A jogalkotó tehát még határozottabb jelét adta annak, hogy az FMH szabályozását az alsó korlátot, mint jogtechnikai eszközön keresztül az eljárások meghatározott irányba való terelésének eszközeként használja. Ezzel erősítette rendszernek a III. modellre jellemző vonásait, ugyanakkor egyértelművé tette a IV. szabályozási modell melletti elkötelezettségét.

A normaszövegek elemzése alapján megállapíthatjuk tehát, hogy az FMH hazai történetében eddig a II., a III. és a IV. szabályozási modellt alkalmazta a jogalkotó. Kirajzolódik – III. Ppn. hatályba lépéséig teljesen egyértelműen – a tendencia, amely az eredeti – kötelező eseteket elő nem író, egyértelmű felső korlátot alkalmazó – rendszertől (Fmh tc.) kiindulva a felső korlát eltörlése (Pp.) és – 1931-től kezdődően – ezzel párhuzamosan az alsó korlát bevezetése (Te. tc.) és előbb infláció követő, majd az utóbbi évtizedekben egyre rohamosabb emelése irányába mutat. Ez a II. szabályozási modelltől a IV. szabályozási modellen keresztül a III. szabályozási modell felé vezető evolúciót, de legalábbis a III. modell vonásainak a mindenkor szabályrendszerben való erősödését jelzi.

Egy adott korlát tényleges hatása azonban nem független az értékviszonyoktól. Ugyanaz a numerikus korlát egészen mást jelent attól függően, hogy az a fizetőeszköz, amelyben meghatározták, az adott időben mennyit ér. Nem lehet tehát a szabályozási kereteket pusztán a normaszövegek és az azokban meghatározott értékhatárok alapján megítélni. Ezért a normaszövegek és a szabályozási logika elvi kérdései után meg kell vizsgálnunk azt, hogy ezek a folyton változó értékhatárok gyakorlati szempontból mit jelentettek.

⁹⁵ Az új Pp. 254. §-ához fűzött indokolás.

⁹⁶ Az új Ppé. 74. §-ához fűzött indokolás szerint „2016-ban országosan összesen 282 darab olyan fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem került benyújtásra, ahol az ügyérték meghaladta a 30.000.000 Ft-ot. Ezen ügyek közül 168 ügyben került sor ellentmondás benyújtására.” A 30.000.000 Ft feletti összegre kibocsátott FMH-k 59,79%-a tehát perré alakult, vagyis a pert megelőző nemperes eljárás többségükben felesleges volt.

IV. Az alkalmazott szabályozási modellek az értékviszonyok tükrében

A korlátok valós és tényleges hatását leginkább akként mérhetjük fel, ha meghatározzuk, hogy az egyes időszakokban érvényes korlátok akkor érvényes fizetőeszközben kifejezett értékei mit jelentenek abszolút és relatív értelemben. Mikor, mennyire volt magas vagy alacsony az adott korlát a más időszakokban, különös képpen a jelenleg meghatározott korláthoz és az adott időszakban jellemző ár- és értékviszonyokhoz képest? Ezen keresztül lehet ugyanis csak valós képet kapni egy adott időszakban alkalmazott szabályrendszer tényleges hatásáról, és helyesen besorolni azt a fent ismertetett szabályozási modellek szempontjából. Hiába van ugyanis alsó korlát és tűnik emiatt úgy, hogy az adott szabályozási rendszer a IV. modellt valósítja meg, ha a korlát olyan alacsony, hogy az az adott értékviszonyok között bagatell, ezért valójában nagyon kevés esetben teszi kötelezővé az FMH igénybevételét. Vagy hiába van formailag felső korlát és ezért látszik a szabályozási rendszer a II. modellbe sorolhatónak, ha az olyan magas az adott értékviszonyok között, hogy azt meghaladó követelések nem, vagy alig fordulnak elő, ezért valójában senkit nem zár el az FMH igénybevételétől, azaz ténylegesen teljes korlátlan-ságról, az I. modellről beszélhetünk.

Ezt az összevetést az FMH esetében azért rendkívül nehéz elvégezni, mert az FMH hazai történetének alig 126 éves időtartama alatt három féle fizetőeszköz (korona, pengő, Ft) váltotta egymást és rövid, de endkivüli mértékű pénzromlást eredményező inflációs periódusok (a két világháború alatt, illetőleg után) is tarkították azt.

A tanulmány terjedelmi korlátai és a kérdés rendkívüli elméleti nehézsége miatt az abszolút összehasonlításra nem vállalkozhatok. Nem tudok állást foglalni tehát abban a kérdésben, hogy pl. az 1900-ban érvényes 1.000 koronás felső korlát alacsonyabbnak vagy magasabbnak tekinthető-e az akkori jövedelmi, vagyoni viszonyokhoz képest, mint a 3.000.000 Ft-os 1990-ben. Kizárólag relatív értelemben vizsgálom az értékhatar változásokat. Azaz csak annak bemutatására vállalkozok, hogy a korlátok numerikus értékeinek változása, illetőleg azok változatlanul maradása valójában milyen irányú és mértékű változásoknak minősültek a korábbi vagy későbbi időszakokhoz képest.

A reális összehasonlításhoz arra van szükség, hogy a korábban érvényben volt különböző a fizetőeszközökben meghatározott értékeket a jelenleg érvényes fizetőeszköz, jelenleg érvényes értékében (2020. évi Ft-ban) fejezzük ki. Ehhez az interneten nyilvánosan hozzáférhető pénz- és ártörténeti szakportál⁹⁷ adatait használtam fel. A portál szerkesztői összeállítottak egy „Magyar pénzürtékindex – árak és devizák alapján 1754-től” című táblázatot⁹⁸, amely 1754-ig visszamenőleg összefoglalja, hogy az egyes években érvényes magyar fizetőeszközök mennyit érnének 2020-as Ft-ban kifejezve⁹⁹. A

⁹⁷ <https://artortenet.hu/letoltve:2020.februar.2>.

⁹⁸ <https://artortenet.hu/magyar-penzertekindex-arak-es-devizak-alapjan-1754-toi/letoltve:2020.februar.2>, a táblázat közzétételéről terjedelmi okokra tekintettel eltekintek.

⁹⁹ A szerzők az indexek meghatározásához a korabeli deviza árfolyamokat, 1946-ig visszamenőleg pedig a hivatalos inflációs indexeket is felhasználták. Az 1900. előtti szorzószámokat az angol font Magyarországon érvényes (Bécsben jegyzett) deviza (váltó) árfolyamaiból és a font történelmi inflációs adataiból számították ki. 1900. és 1945. között ehhez hozzávették az USA dollár árfolyamait és inflációs számaikat is. 1946. után súlyozottan figyelembe vették harmadik forrásként a magyar infláció mértékét is, majd 1976-tól kezdődően kizárólag a Központi Statisztikai Hivatal hivatalos inflációs adatait használták. A számítás alapvetően az árak összemérésén alapul, és nem veszi figyelembe a bérek változását.

táblázat minden évre meghatároz egy számot (a továbbiakban: index), amely azt mutatja meg, hogy az adott évben érvényes fizetőeszköz 1 egysége hány mai Ft-nak felel meg az árak – és nem a jövedelmek – összehasonlítása alapján. A táblázatból 1894. és 2020. között minden évre kigyűjtöttem az irányadó indexeket és azok segítségével az adott évre irányadó alsó és/vagy felső korlát jogszabályok által meghatározott értékéből (a kettő szorzataként) kiszámítottam annak 2020. évi Ft értékét. Terjedelmi okokból az alkalmazott index értékeket és a kapott eredményeket – a korlátok eredeti fizetőeszközben kifejezett értékeihez hasonlóan – csak azokra az évekre adom meg az 1. számú táblázat jobb oldali blokkjában, amely években bármelyik korlát értéke jogszabály változás miatt változott. Ha a korlát értéke év közben változott, akkor először kiszámítottam a korlát adott évi értékeinek az évben a változás időpontjáig, illetőleg azt követően eltelt napok számával súlyozott számtani átlagát. Az így kiszámított, eredeti fizetőeszközben kifejezett átlagos értéket szoroztam az index az évi értékével. Ezeket az éveket és a 2020. évi Ft értékeket az 1. számú táblázatban dőlt betűvel szedtem.

Az 1946-os év még a fentiekől is különlegesebb, mert abban az évben augusztus 1-ét megelőzően február 1-én, április 1-én, május 15-én, június 5-én és július 1-én is emelkedtek a korlátok – akkor még pengőben kifejezett – értékei, de csak az új fizetőeszközre vonatkozó index állt rendelkezésemre. Ezért nem volt lehetséges az 1946. január 1. és július 31. közötti időszakra a pengő érték súlyozott átlagból a 2020. évi Ft érték meghatározása. Így az 1946. évet az augusztus 1-én bevezetett Ft-ra vonatkozó adatokkal vettem számításba.

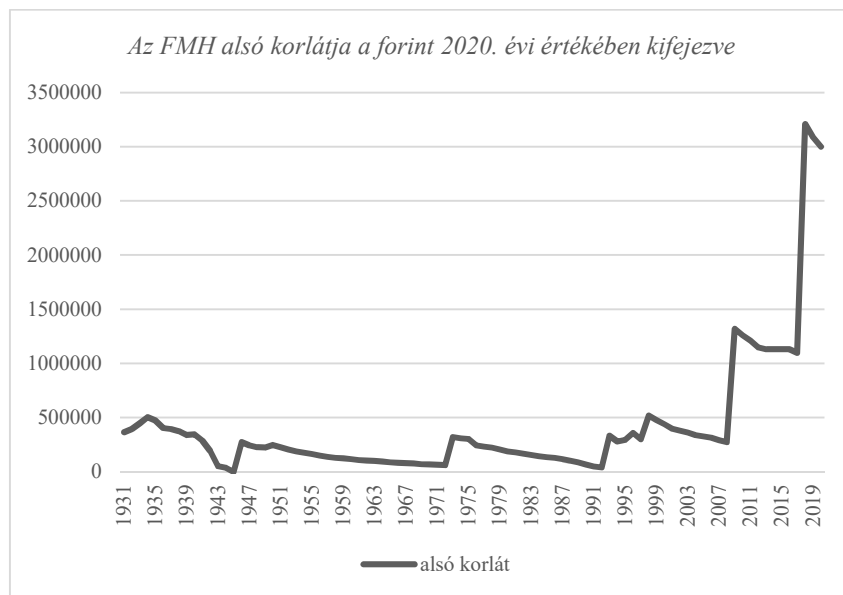
Mivel a tanulmány szempontjából csak az alsó korlátnak van jelentősége, ezért a felső korlát jelenérték alapján való vizsgálatának részletes ismertetését itt mellőzöm. Csak annyit kívánok rögzíteni, hogy a jelenértékre átszámítás módszerével az állapítható meg, hogy az intézmény bevezetését követő első szűk 60 évben a felső korlátot mindvégig alacsonyan tartották, valójában egy eredményes értékállandósági törekvés és ennek hatására egy jelenértékét tekintve stabil felső korlát rajzolódik ki. Az FMH 1953. utáni időszakot illetően azonban megállapíthatjuk, hogy a jogalkotó a normaszövegekből kiolvashatókkal ellentétben csak látszólag tért vissza időről időre a III. szabályozási modellről az 1931-1952. között már alkalmazott IV. modellre és valójában jelenleg is a jogviták FMH irányába terelését attól erőteljesebben elősegítő III. modellnek megfelelő rendszert tart fenn.

Ez a tendencia még inkább látszik, az alsó korlát jelenértékének az 1. számú diagramon ábrázolt adataiból. Megállapítható, hogy alsó korlát értéke bevezetésétől 2008-ig néhány tízezer és 500.000 Ft-os jelenértékek között ingadozott, átlaga 2020. évi Ft-ban kifejezve 225.623 volt és ebben a 77 éves időszakban semmilyen trendszerű változás nem zajlott¹⁰⁰. Az időnkénti – és például a rendszerváltást követően egyre gyakoribbá váló – módosítások az infláció alsó korlát értékét devalváló hatásának ellensúlyozása által lényegében csak az értékállandóságot biztosították. Érdekes módon azonban a jogalkotó sem az V., sem a VI., sem pedig a VII. Ppn. indokolásában nem hivatkozott erre a korlát értéke emelésének okaként¹⁰¹.

¹⁰⁰ Tudni kell azonban, hogy az alsó korlátot meghonosító Te. tc. 49. §-ához fűzött indokolás szerint az eredeti javaslatban még 1000 pengős összeg szerepelt, ami csak a jogalkotási folyamat későbbi szakaszában „olvadt” 400 pengőre. Kérdés, hogy hogyan alakult volna az alsó korlát értéke, ha az eredeti javaslatot fogadja el a törvényhozás.

¹⁰¹ Lásd az az V. Ppn. 16-17. §-ához, a VI. Ppn. 26. §-ához és a VII. Ppn. 33. §-ához fűzött indokolást.

1. sz. diagram

Azonban a X. Ppn. hatására az alsó korlát értéke 2009. január 1-én egyértelműen kiszakadt a korábban majdnem nyolc évtizeden át tartott néhány százezer Ft-os tartományból. A módosítás értelmében ugyanis az alsó korlát ötszörösére, 1.000.000 Ft-ra emelkedett. Ez még jelenértéken – 276.000 Ft-ról 1.320.000 Ft-ra – számolva is egyértelmű, az infláció akkori üteme által indokolt mértéket jelentősen meghaladó emelkedés. Paradox módon a jogalkotó épp ekkor hivatkozott az ár és értékviszonyok változására¹⁰², bár úgy tűnik, hogy ez sokkal inkább a szintén ugyanezzel a novellával bevezetett kísértékű perek¹⁰³ értékhatárának meghatározására vonatkozott.

A jogalkotó tehát a jogintézmény bevezetése után több mint 100 évvel egyértelműen felvállalta, hogy a polgári jogi igények állami eszközök segítségével történő érvényesítését szolgáló eljárások igénybevételét befolyásolni, meghatározott irányba terelni hivatott jogpolitikai eszköztár bővítése érdekében felrúgja az évszázados konszenzust az alsó értékhatár értékállandságát illetően.

Az új Pp. azután 2018-ban tovább – most háromszorosára – emelte az alsó korlátot. Az új Pp. ezzel végleg kiszakította az alsó korlátot a korábban stabilan megtartott néhány százezres sávból, és a néhány milliós tartományba emelte felvállaltan annak érdekében, hogy ezzel kiterjessze az FMH igénybevételét.

¹⁰² Lásd a X. Ppn. általános indoklásának 2. pontját.

¹⁰³ A Pp.-nek a X. Ppn. 49. §-ának (1) bekezdése által újonnan beiktatott ötödik része szabályozta.

V. Az 2018. évi alsó korlát emelés értékelése

Ha a jogalkotót nem a hagyományosan kialakult értékhatárok és korlátok megőrzésének szándéka, hanem praktikus elvek vezérik, akkor ez azt jelenti, hogy érdemes pusztán eljárási, pergadaságossági, hatékonysági és végül – de nem utolsó sorban – költség- és időigény szempontból is megvizsgálni azt, hogy a megfelelő helyen húzta-e meg a jogalkotó az új Pp. hatálybalépésekor az alsó korlátot. Különösképpen indokolt ez arra tekintettel, hogy új Pp. 254. §-hoz fűzött indokolása is éppen ezt hozza fel érvként az alsó korlát 3.000.000 Ft-ra emelése mellett. Ennek érdekében számba kell venni a két jogérvényesítési út közötti különbségeket.

1. A probléma: FMH vagy per

Tudjuk, hogy a per időigényes, akár évekig eltarthat, a felek személyes vagy képviselőn keresztül aktív részvételét, de legalábbis közreműködését igényli és (illeték) költsége a követelés 6%-a. A perek intézésével kapcsolatos állami költségek is jelentősek. A Magyarország 2019. évi központi költségvetéséről szóló 2018. évi L. törvény 1. számú mellékletének VI. fejezete szerint a bíróságok előző évi működési költségvetési főösszege 113,8344 Mrd Ft volt. A bírák hozzávetőleg 2/3 része foglalkozik a magánjogi jogviták elbírálásával (a többiek büntető ügyekkel foglalkoznak), tehát úgy kalkulálhatunk, hogy a magánjogi igények bírósági általi elintézése hozzávetőleg 76 Mrd Ft költségvetési forrást igényelt¹⁰⁴. A bíróságok 2019-ben helyi szinten 120.373 polgári, 6.885 gazdasági, 5.483 munkaügyi, törvényszéki szinten pedig 7.481 polgári és 4.528 gazdasági, összesen 144.750 elsőfokú magánjogi pert¹⁰⁵ fejeztek be. Egy-egy magánjogi per bírósági elbírálásának állami költsége tehát – minden igénybe vett jogorvoslatot figyelembe véve – 525.043 Ft volt.

Ezzel szemben az FMH-s eljárásban optimális esetben – a postai kézbesítés időigényét nem számítva – 30 (15+15), de akár 18 (3+15) napon belül jogerős, végrehajtható határozathoz juthat a jogosult, tehát az eljárás nagyon rövid. Nem igényel a jogosult részéről személyes közreműködést, tehát nagyon egyszerű. Költsége csak a követelés 3 %-a, tehát olcsóbb a jogosult számára. Az FMH-s eljárás az állami költségvetést sem terheli, mert közjegyzői rendszert nem az állam tartja fenn. A közjegyzők – bár az igazságszolgáltatási szervezet részét képezik – nem állami alkalmazottak, hanem szellemi szabadfoglalkozásúak¹⁰⁶, akik tevékenységüket önállóan, az eljárást kezdeményező fél vagy érdekelt által fizetett munkadíj és költségterítés fejében végzik¹⁰⁷.

¹⁰⁴ A tényleges szám ettől némileg biztosan alacsonyabb, mert a bíróságok nemcsak magánjogi és büntető peres ügyeket intéznek, hanem például nemperes magánjogi (cégügyek, társadalmi szervezetek nyilvántartási ügyei) és büntető nemperes ügyeket, szabálysértési ügyeket és közigazgatási pereket is. A bíróságok költségvetésének egy része tehát ezekre fordítódik, így a magánjogi peres ügyek elbírálása valójában nem emészt fel a teljes költségvetés 2/3 részét. Pontosabb becslést a személyi állomány feladatainak sokrétűsége miatt nehéz mondani, de a mondott szám jó közelítésnek tekinthető.

¹⁰⁵ <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok/birosagi-ugyforgalom-2019-eves-adatai>

¹⁰⁶ KÖBLÖS ADÉL: *A közjegyzők és az Alaptörvény*. Magyar Jog, 2014/3. 136. p.

¹⁰⁷ A Kjtótv. 6. §-a és jelenleg a közjegyzői díjszabásról szóló 22/2018. (VIII. 23.) IM rendelet 1. §-a.

A per vagy FMH kérdése tekintetében tehát jogosult (és a jogalkotó) választása első pillantásra egyértelműnek tűnik. De a helyzet nem ilyen egyszerű. Egyrészt nem biztos, hogy az FMH végleges megoldás és általa feltétlenül „megspórolható” a per költség- és időszükséglete, mert a kötelezett ellentmondással élhet. Azaz, ha a felek között valódi jogvita van, akkor az FMH-s eljárás is perré alakulhat. Ez ugyan többlet költséggel nem jár – legalábbis a jogosult számára – ahhoz képest, mintha rögtön pert indított volna, mert az FMH eljárási díja beleszámít a peres eljárás illetékébe, de az FMH kezdeményezése mégiscsak többletmunkát és idővesztést jelent. A jogosultnak tehát a döntése meghozatalakor számításba kell vennie az ellentmondás kockázatát és annak valószínűségét is. Ha ez utóbbi magas, akkor akár felesleges is lehet FMH kibocsátását kérnie. Lényegében azt kell megpróbálnia megbecsülni, hogy mekkora a tényleges jogvita kialakulásának esélye az ügyben.

Másrészt a per és az FMH-s eljárás valójában nem is mindig alternatívái egymásnak. Nem minden esetben lehet ugyanis FMH kibocsátását kérni, és pert sem lehet minden esetben indítani. Az igényérvényesítés útjai közötti választás lehetősége szempontjából egyik nagyon fontos tényező a jogvita tárgya. Az FMH kibocsátása ugyanis (jelenleg) kizárólag pénzkövetelések esetén kérhető, így egyéb igények esetén eleve csak a perindítás marad. A másik – és a tanulmány szempontjából kiemelten fontos – tényező pedig a követelés összege. Az ismertetett hatályos szabályok szerint valójában csak a 3.000.000 Ft feletti, de 30.000.000 Ft-ot meg nem haladó követelés esetén múlik a jogosult választásán, hogy milyen úton érvényesíti követelését.

2. Kérdések

A jogalkotó az új Pp. indokolása szerint azért módosította az FMH alsó értékhatárát, mert azt gondolta, hogy ezáltal érdemben képes befolyásolni a bíróságokra érkező peres ügyek számát. De kérdés az, hogy megalapozott-e az a jogalkotói várakozás? Valóban alkalmas eszköz-e az FMH alsó korlátjának mozgatása az eljárások meghatározott irányba terelésére? Ha ugyanis az FMH ellen a kötelezett ellentmondással él, akkor az eljárás perré alakul. Nem feltétlenül csökken tehát a perek száma annyival, mint amennyivel emelkedik az FMH kibocsátása iránti kérelmeké.

A jogalkotó az új Pp. 254. §-ához fűzött indokolásában utalt arra, hogy a különböző pertárgy értékű FMH-s eljárások perré alakulási arányára vonatkozó adatok alapján módosítja az értékhatárt. Vélhetően arra kívánt hivatkozni az előterjesztő, hogy a magasabb összegű követelések esetén már olyan magas az ellentmondások aránya, hogy felesleges kötelezővé tenni az FMH-t, mert ezek a jogviták végül úgyszólván perben dőlnek el. Nem tudjuk voltak-e erre vonatkozó elemzések vagy hatástanulmányok, és nem ismerjük a jogalkotói döntést alátámasztó adatokat sem. A következő kérdés tehát az, hogy van-e, ha van, akkor milyen típusú és milyen erős összefüggés az érvényesített követelés értéke és az ellentmondás, azaz a perré alakulás valószínűsége között. A követelés értéke alapján lehet-e előre jelezni az ellentmondás valószínűségét? Másként megfogalmazva megfelelő klasszifikátor-e a FMH-k kimenetele szempontjából az érvényesített követelés összege?

A végső kérdés pedig az, hogy hogyan lehet meghatározni az alsó korlát optimális értékét? Összegszerűen mennyi az, és ehhez képest helyesen határozta-e meg azt a jogalkotó az új Pp.-ben?

3. Az alkalmazott módszer

A kérdéskere a válaszokat statisztikai módszerekkel kerestem. Ennek érdekében elsőként tanulmányoztam az érkezett FMH kibocsátása iránti kérelmek (a továbbiakban. érkezett FMH-k) és a perek számának alakulását a korábbi – jelentős alsó értékhatár módosulásokat eredményező – jogszabály változásokat megelőző és követő években. Azt vizsgáltam, hogy hogyan változott az érkezett FMH-k és a perek száma. Tettem ezt annak érdekében, hogy feltárjam az érkezett FMH-k és a perek száma közötti esetleges összefüggést, igazolandó a perek számának csökkenésével kapcsolatos jogalkotói várakozást.

Az érvényesített követelés összege és az ellentmondás valószínűsége közötti – az indokolás szerint a jogalkotó által figyelembe vett – kapcsolatot a 2012-ben érkezett FMH-k útján érvényesített követelések összegei alapján tekintetem át. Első lépésként meghatároztam az ellentmondások arányát összesen és az FMH-k egyes – az érvényesített követelés összege alapján kialakított – csoportjaiban külön-külön is. A kapott adatokat grafikonon ábrázoltam és elemeztem. Majd megfordítva, a másik oldalról is vizsgáltam az összefüggést: ezúttal az eljárás kimenetele, azaz aszerint bontottam két csoportra az FMH-kat, hogy perré alakultak, vagy jogerőre emelkedtek-e. Az érvényesített követelések összegéről leíró statisztikákat készítettem, majd összehasonlítottam a két csoportot. A Mann-Whitney U teszt segítségével elvégzett hipotézisvizsgálat előtt – a paraméteres tesztek alkalmazásának lehetőségében bízva – Kolmogorov-Smirnov teszttel vizsgáltam az eloszlások normalitását és a Lilliefors teszttel korrigált p értékeket vettem figyelembe. A hipotézisvizsgálat eredményét figyelembe véve khí négyzet próbával kapcsolatvizsgálatot végeztem az eljárás kimenetele és az érvényesített követelés összege, mint az FMH-t jellemző két független változó között. A kapcsolat szorosságát pedig – a kontingencia tábla erős asszimetriájára tekintettel – a Cramer-féle kontingencia együttható kiszámításával becsültem meg.

3. 1. A ROC analízis bemutatása

Az jogalkotó alsó korlát összegére vonatkozó döntésének ellenőrzésére és az optimális érték meghatározására ROC analízist végeztem. A ROC analízis az angol *Receiver Operating Characteristic* („vevő működési karakterisztika”) kifejezés rövidítése¹⁰⁸. Magyarul vágópont analízisként szokták említeni. E statisztikai eljárás lényegében a kétosztályos klasszifikátorok minőségellenőrzésére szolgáló módszer¹⁰⁹. A II. világháborúban fejlesztették ki radarjelek elemzése érdekében (innen ered a különös név), és az 50-es években kezdték szélesebb körben, leginkább orvosi diagnosztikai eljárások hatékonyságának vizsgálatára és összehasonlítására alkalmazni.

Ez utóbbi területen a módszer segítségével azt elemzik, hogy egy adott változóra irányuló vizsgálat (pl. bizonyos enzim vérszintjének mérése) mennyire alkalmas egy bizonyos betegség (pl. bizonyos típusú daganat) diagnosztizálására. Hol érdemes megvonni a vizsgált paraméter mért értékének értékhatárát, azaz a vágópontot annak érdekében, hogy

¹⁰⁸ FAZEKASNÉ KIS MÁRIA: *ROC analízis alkalmazása*. Acta Agraria Debreceniensis, 2002. 4. p. <http://www.date.hu/acta-agraria/2002-01/fazekasne.pdf> (letöltés: 2019. október 27.)

¹⁰⁹ DUDÁS LÁSZLÓ: *Fontos jellemzők kiválasztása permutációk segítségével*. (Szakdolgozat, 2011.) 9–10. pp. https://web.cs.elte.hu/blobs/diplomamunkak/bsc_mat/2011/dudas_laszlo.pdf (letöltés: 2019. december 27.)

a lehető legbiztosabban elkülönítsük a betegeket (daganatos) az egészségesektől (nem daganatos). A vizsgált diagnosztikus módszer által adott eredmény és a betegség fennállása között négyféle logikai kapcsolat lehet, amelyet az egyes kategóriákba tartozó esetek számát tartalmazó kontingencia táblában (lásd 2. számú táblázat) foglalhatunk össze, ami lényegében egy klasszifikációs mátrix.

Tegyük fel, hogy az adott betegségben szenvedők (daganatosok) vizsgált paramétere (enzimszintje) általában magasabb értéket mutat, mint az egészségeseké. Ebben az esetben az első csoportba azok az esetek tartoznak, amelyeket a diagnosztikus módszer alapján betegnek tartanak, mert a mért paraméter értéke a vágópont felett van és valóban betegek is (az angol *true positive* kifejezés rövidítése alapján a továbbiakban: TP). A másodikba azok, akiket a vizsgálat alapján egészségesek közé sorolnak, mert a mért paraméter értéke a vágópont alatt van, és tényleg egészségesek (az angol *true negativ* kifejezés rövidítése alapján a továbbiakban: TN). A harmadik csoportot azok alkotják, akiket az alkalmazott módszer alapján betegnek minősítenek, mert magas az enzimszintjük, pedig valójában egészségesek (az angol *fals positive* kifejezés rövidítése alapján a továbbiakban: FP, más megközelítésben elsőfajú hibának is tekintik). Az utolsó csoport pedig ennek ellentéte: azok, akiket a teszt alapján egészségesnek gondolnak az alacsony enzimszintjük miatt, de valójában betegek (az angol *fals negativ* kifejezés rövidítése alapján a továbbiakban: FN, másodfajú hibának is mondják).

Az egyes csoportba tartozók száma alapján a következő mutatószámokat számolhatjuk ki¹¹⁰. A módszer szenzitivitása (az angol *sensitivity* kifejezés rövidítése alapján a továbbiakban: SEN) azt mutatja meg, hogy a teszt segítségével a tényleg betegek mekkora hányadát sikerül diagnosztizálni [$SEN=TP/(TP+FN)$], értéke 0 és 1 között változik. A módszer specifitása (az angol *specificity* kifejezés rövidítése alapján a továbbiakban: SPEC) azt jelzi, hogy az egészségesek mekkora hányadát sikerült azonosítani [$SPEC=TN/(TN+FP)$], értéke szintén 0 és 1 között változik. A módszer pozitív előrejelzési értéke, vagyis pontossága (az angol *positive predictive value* szó rövidítéséként a továbbiakban: PPV) azt jelenti, hogy a pozitív döntések mekkora hányada helyes [$PPV=TP/(TP+FP)$]. Az eljárás negatív előrejelzési értéke (az angol *negative predictive value* szó rövidítéséként a továbbiakban: NPV) azt jelenti, hogy a nemleges döntések mekkora hányada helyes [$NPV=TN/(TN+FN)$].

A különböző vágópont értékekhez tartozó SEN és 1-SPEC értékek vizuális megjelenítésére szolgál a ROC görbe, amely egy olyan diagram, amelynek x-tengelyén az 1-SPEC, más szóval *fals positive* arány ($FP/(TN+FP)$), az y-tengelyén pedig a SEN 0 és 1 között változó értékeit tüntetik fel. Ha a vizsgálati módszer nem alkalmas a betegek és az egészségesek elkülönítésére, akkor a ROC görbe valójában egy az origóból az egy egység oldalhosszúságú négyzet jobb felső sarkába tartó egyenes lesz. Ilyenkor a görbe alatti terület (az angol *area under curve* szó rövidítéséből a továbbiakban: AUC) az egységnégyzet fele, azaz 0,5. Ha a másik szélsőséges eset valósul meg és betegek, valamint az egészségesek a mért paraméter alapján teljesen elkülönülnek, akkor a ROC görbe – ez esetben valójában egy fordított L alak – az origóból indulva érinti az egységnégyzet bal felső sarkát, és egyenesen a jobb felső sarokba tart, az AUC=1. Minden más

¹¹⁰ BODON FERENC: *Adatbányászati módszerek*. 2010. 160. p. <http://www.cs.bme.hu/~bodon/magyar/adatbanyaszat/tanulmany/adatbanyaszat.pdf> (letöltés: 2019. november 7.)

köztes esetben az ábrán egy szabálytalan karakterisztikájú görbe látszik. A vizsgált diagnosztikus módszer hatékonyságát az mutatja, hogy a görbe mennyire távolodik el az átlós egyenestől és mennyire közelíti meg a bal felső sarkot, azaz mennyire esik közel az AUC értéke az 1-hez. Vágópontként a vizsgált paraméter azon értékét érdemes választani, ahol az görbe adott pontjához tartozó SEN – SPEC értékpárok összege a maximális, de ezt befolyásolják egyéb szempontok is: a diagnosztizálni kívánt betegség súlyossága, a kezelés elmaradásának következményei, a pozitív diagnózis alapján alkalmazandó kezelés mellékhatásai stb. Ha például az ebolával fertőzöttek kiszűrése a cél, akkor nyilván olyan vágópontot érdemes választani, ahol – a FP esetek számától és a SPEC, valamint a SEN+SPEC értékétől függetlenül – kiemelkedően magas a SEN értéke és a FN esetek száma 0 vagy elhanyagolható...

3. 2. A módszer adaptálása

Vegyük észre, hogy a tanulmány által vizsgált probléma éppen ennek az egészséges-beteg dilemmának az analógiája. Tekintsük a követelések azon csoportját, ahol valószínűleg nincs érdemi jogvita a felek között – azaz FMH útján való érvényesítésük esetén jogerőre emelkednének – az egészségeseknek, ahol tényleges jogvita van a felek között, és FMH-ből perré alakulnának a betegeknek megfelelő csoportnak. A vizsgált diagnosztikus paraméternek, a klasszifikátornak pedig az érvényesített követelés összege felel meg. Az a várakozásunk, hogy a magasabb összegű követelések esetén az FMH-k közül több alakul perré, tehát ezeket érdemes eleve a peres útra irányítani. A vizsgált problémára adaptált klasszifikációs mátrixot a 2. sz táblázat tartalmazza.

2. sz táblázat

<i>A ROC analízis alapját képező, a tanulmány tárgyára adaptált klasszifikációs mátrix</i>				
		tényleges besorolás		számított mutatók
		van érdemi jogvita (FMH esetén perré alakul)	nincs érdemi jogvita (FMH esetén jogerőre emelkedik)	
klasszifikátor szerinti besorolás	követelt összeg alsó korlát felett	TP	FP	PPV=TP/(TP+FP)
	követelt összeg alsó korlát alatt	FN	TN	NPV=TN/(TN+FN)
számított mutatók		SEN=TP/(TP+FN)	SPEC=TN/(TN+FP)	

A TP esetek itt azok, amelyekről a követelés magasabb összege alapján azt gondoljuk, hogy van érdemi jogvita, ezért FMH-ből perré alakulnának, és így is történt, vagy így történne. A FN az az igény, amelyről a követelés viszonylag alacsonyabb összege miatt azt gondoljuk, hogy nincs érdemi jogvita és jogerőre emelkedik, pedig valószínűleg perré alakulna. A FP-k azok, amelyeknél a követelés összege magas, még sincs valódi jogvita,

FMH esetén nem mondott vagy mondott volna ellent a kötelezett. A TN ügyek pedig azok, amelyekről a követelés alacsony összege miatt helyesen azt gondoljuk, hogy nincs érdemi jogvita, és FMH kibocsátása esetén jogerőre emelkednek vagy emelkednének.

A kérdés pedig az, hogy az érvényesített követelés összege alapján elkülöníthető-e egymástól az igények két csoportja: az, ahol van érdemi jogvita ezért felesleges FMH-s útra terelni, és ahol nincs, ezért felesleges perindításra kényszeríteni a jogosultat. Ha a két csoport elkülöníthető, akkor milyen hatékonysággal, milyen diagnosztikus értéknél érdemes meghúzni a határvonalat. A cél, hogy minél kevesebb olyan ügy esetében tegyük kötelezővé az FMH benyújtását, amiben ügyis ellentmondással élnek és perré alakul, ugyanakkor minél kevesebb ügyet engedjünk közvetlenül perben érvényesíteni a bíróság előtt, amely FMH esetén jogerőre emelkedhetett volna.

A kérdés eldöntése érdekében azokat az állami úton történt igényérvényesítéseket kellett vizsgálnom, amelyekben az érvényesített követelés összege az alsó korlát új Pp. hatálybalépése előtti értéke, azaz 1.000.000 Ft felett volt, nem haladta meg ugyanakkor a felső korlát 30.000.000 Ft-os értékét.

A korábbi alsó és új felső korlát közötti követelések egy részét a jogosultak – választásuktól függően – FMH útján érvényesítették, más részük iránt közvetlenül bíróság előtt indítottak pert. Ezért mindkét igényérvényesítési úton indult ügyek adataira szükségem volt. A vizsgálat elvégzésére a 2012-ben indult FMH-k és bírósági perek adatait használtam fel.

Az FMH-k között 28.422 olyat találtam, ahol az érvényesített követelés összege az alsó és felső korlát közé esett. Ezeket csoportosítottam aszerint, hogy jogerőre emelkedtek (22.901 db), vagy perré alakultak (5.521 db).

Nem volt ilyen egyszerű a helyzet a peres ügyek esetében. Ez egyrészt arra vezethető vissza, hogy nem tudjuk, hogy az alsó korlát emelése hány, közvetlenül a bíróság előtt érvényesített magánjogi igényt érintene, azaz az alsó korlát emelésével elvileg hány ügyet terelhetnénk FMH-s útra.

Ennek egyik oka az, hogy a keresetlevéllel érvényesített igényeknek két csoportja van. Az első csoport az egyébként is kizárólag peres útra tartozó követelések csoportja, ahol a per tárgya miatt eleve kizárt az FMH útján való érvényesítés lehetősége. A másik csoport pedig, az FMH-s eljárásban is érvényesíthető követelések csoportja, ahol elvileg módja lett volna rá, de a felperes mégsem kívánt élni az FMH lehetőségével. A bírósági lajstromrendszerben sajnos nem rögzítik a vizsgálathoz szükséges pontossággal a perek tárgyát. Ennek következtében nem lehetett megállapítani, hogy a 2012-ben közvetlenül bíróság előtt indult perek közül hány irányult kizárólag pénzfizetésre kötelezésre, azaz – tárgyánál fogva – mennyi terelhető egyáltalán FMH-s útra. A másik ok, hogy sok esetben a pertárgy értéke, azaz az érvényesített követelés összege sem került rögzítésre a lajstromban, tehát azt sem lehetett pontosan megmondani, hány esetben volt a követelés összege az új felső korlát alatt.

E szempontokat szem előtt tartva kigyűjtöttem a bírósági adatbázisból az FMH útján való érvényesítés – összegszerű és az ügy tárgya szerinti – feltételeinek megfelelő ügyeket (15.762 ügy, a továbbiakban: potenciális FMH-k).

A peres ügyekkel kapcsolatos bizonytalanság másik forrása az volt, hogy nem tudhatjuk, hogy a potenciális FMH-k közül hány ügyben volt érdemi jogvita. Milyen lett volna az ellentmondási arány, ha ezek az ügyek nem perként, hanem FMH-ként indulnak. A bizonytalanságot az okozza, hogy a jelenleg FMH útján érvényesített követelése-

sek esetében ugyan ismerjük az ellenmondási arányt, de felmerül a kérdés, hogy a potenciális FMH-k esetén is ugyanezzel az ellentmondási aránnyal számolhatunk-e.

Véleményem szerint helyesen tesszük, ha úgy kalkulálunk, hogy a potenciális FMH-k esetében az ellentmondási arány minden pertárgy érték kategóriában – és a magasabbak esetén egyre inkább – nagyobb lesz, mint a most FMH útján érvényesített igények azonos pertárgy érték sávjában. Azt vettem tehát alapul, hogy az 1.000.001 Ft-os követelések esetén az ellentmondási arány azonos lesz az 1.000.000 Ft iránti FMH-k esetében ténylegesen mért 12%-os ellenmondási aránnyal. Innen a legmagasabb összegű követelés kategóriáig lineárisan 90%-ra emeltem a becsült ellentmondási arányt. A potenciális FMH-k minden értéksávba eső csoportjából véletlenszerűen kiválasztottam az ügyek adott sávra kalkulált ellentmondási aránynak megfelelő hányadát. Az összes értéksávból így mindösszesen 7.649 pert kellett kiválogatnom. Ezeket az FMH adatbázis szerint ténylegesen perré alakult FMH-k halmazához csoportosítottam. A maradék 8.113 potenciális FMH-t úgy tekintettem, amely FMH útján való érvényesítés esetén jogerőre emelkedne, és a ténylegesen jogerőre emelkedett FMH-k csoportjához soroltam.

Így két halmazt kaptam: az egyiket (22.901 FMH plusz 8.113 potenciális FMH, összesen 31.014 ügy) a továbbiakban nevezzük az érdemi jogvita nélküli, FMH kibocsátása esetén jogerőre emelkedő ügyeknek. A másikat (5.521 FMH plusz 7.649 potenciális FMH, összesen 13.170 ügy) pedig az érdemi jogvita miatt FMH-ból perré alakuló ügyeknek. Mindkét halmaz minden eleme esetében ismertem az érvényesített követelés összegét, tehát nem volt akadály a ROC analízis lefuttatásának.

4. Eredmények

4. 1. Alsó korlát – peres ügyforgalom kapcsolata

Elsőként megvizsgáltam, hogy volt-e valamilyen, az ügyforgalmi adatokban kimutatható hatása a múltban annak, amikor jelentősebben emelkedett az alsó korlát értéke. Erre két ízben került sor. Az egyik 1993. január 1-én az V. Ppn., a másik 2009. január 1-én a X. Ppn. hatálybalépése volt.

Az esetleges hatások detektálása érdekében áttekintettem az 1992-1993 és 2008-2009. évek közzétett bírósági ügyforgalmi adatait. Az adatokat vizsgálva azonban megállapítható, hogy a FMH-s eljárások száma nem szerepel külön a közzétett adatokban, csak a nemperes ügyek között. Azonban tudjuk, hogy a helyi, a munkaügyi és a megyei bíróságok elsőfokú nemperes ügyeinek döntő többségét az FMH-k tették ki. Ezért, ha 1993-ban vagy 2009-ben változást tapasztalunk a magánjogi nemperes ügyek számában, akkor ezt döntően az FMH-k számváltozásának tudhatjuk be.

Az alsó korlát az első vizsgált alkalommal, 1993-ban tízszeresére emelkedett. Az ügyforgalmi adatokból¹¹¹ azt látjuk, hogy a helyi bírósági polgári és gazdasági nemperes ügyek száma 352.760-ról 462.891-re nőtt. Emelkedett ugyanakkor a helyi bírósági polgári és gazdasági perek száma is 165.716-ról 199.930-ra. A második vizsgált módosítás kapcsán a 2008. évi és a 2009. évi adatokat összevetve látható is, hogy a várakozásoknak megfelelően a helyi és a munkaügyi, valamint a megyei bírósági nemperes ügyek

¹¹¹ Adatok forrása: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zjb001.html, letöltés: 2019. december 12.

száma is emelkedett, összesen 574.004-ről 662.256-ra. Ugyanakkor a magánjogi perek száma összesen 216.907-ről 222.741-re nőtt.

4.2. Követelés összege – ellentmondás valószínűsége

Az új Pp. indokolásában foglaltakra tekintettel megvizsgáltam az FMH útján érvényesített követelések perré alakulására vonatkozó adatokat is a 2012-ben érkezett FMH-k alapján¹¹². Megállapítottam, hogy a 2012-ben érkezett 560.043 FMH közül 526.548 jogerőre emelkedett (94,02%), és csak 33.495 esetben (5,98%) alakult perré az eljárás. Az ellentmondás valószínűségét a pertárgy értéke alapján kialakított egyes kategóriákban külön-külön is vizsgáltam. A 3. számú táblázat utolsó sorának adatai alapján megállapítható, hogy az FMH-k útján érvényesített követelések összegének terjedelme és szórása is óriási. De az FMH-k 99,77%-a esetében a követelés összege nem haladta meg a 10.000.000 Ft-ot, 94,78%-ánál az 1.000.000 Ft-ot, és 43,76%-a esetében pedig még a 100.000 Ft-ot sem (lásd 4. számú táblázat). A követelések értékeinek ilyen a megoszlására tekintettel a 10.000.000 Ft-ig 100.000 Ft szélességű sávokat alakítottam ki, a 10.000.000 Ft feletti összegre indított mindössze 1240 FMH-t pedig egy kategóriának tekintettem. Ezt követően minden egyes sávra nézve kiszámítottam az abba a sávba eső ellentmondással megtámadott FMH-k arányát. Az adatokat az 2. számú diagramon ábrázoltam.

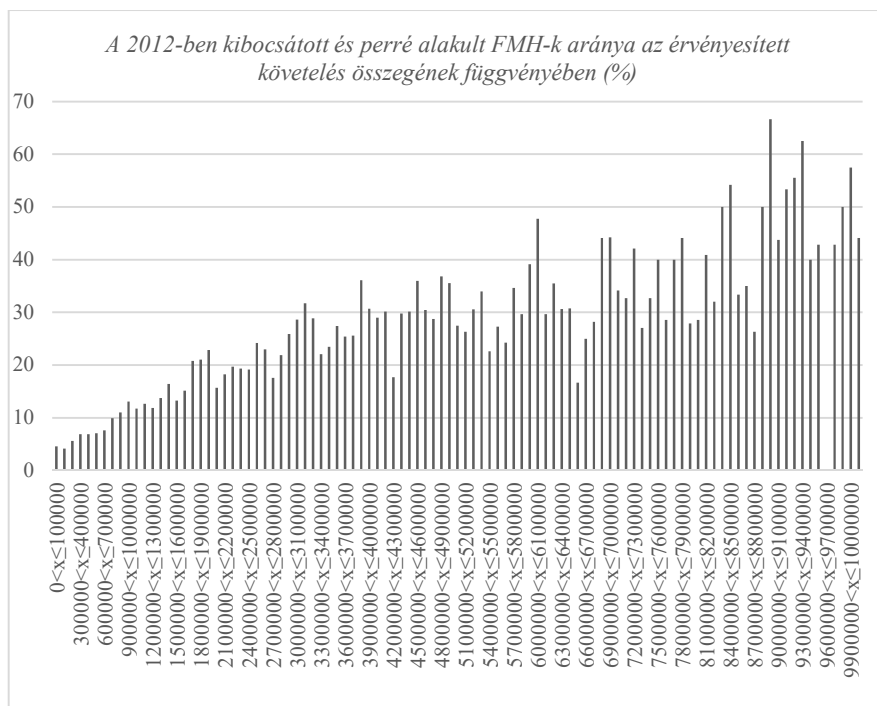
3. sz. táblázat

2012-ben kibocsátott FMH-k útján érvényesített követelések összegeinek leíró statisztikai adatai

	Átlag	Standard hiba	Medián	Módusz	Szórás	Variancia	Csúcsosság	Ferdesség	Tartomány	Minimum	Maximum	Darab-szám
perré alakult	1.307.359	73.826	215.000	16.400	13.511.452	1,826*10 ¹⁴	11.860	90,633	1,901*10 ⁹	0	1,901*10 ⁹	33.495
jogerőre emelkedett	317.812	3.603	118.567	16.400	2.614.431	6,835*10 ¹²	13.311,9	99,481	550.000.000	0	550.000.000	526.548
összes FMH	376.995	5.574	121.481	16.400	4.171.294	1,74*10 ¹³	80.182	207,638	1,901*10 ⁹	0	1,901*10 ⁹	560.043

¹¹² Adatok forrása: Magyar Országos Közjegyzői Kamara, egyedi adatkérés alapján.

2. sz. diagram

A másik oldalról megközelítendő a kérdést a 2012-ben kibocsátott FMH-kat az eljárás kimenetele szerint is két csoportra, a jogerőre emelkedett, valamint a perré alakult FMH-k csoportjára osztottam, és az érvényesített követelés összege szempontjából külön-külön is vizsgáltam. A két csoport leíró statisztikai adatait is a már hivatkozott 3. számú táblázat (első két sora) tartalmazza.

A követelések összegének eloszlását sem jogerőre emelkedett, sem a perré alakult FMH-k esetén nem találtam normálisnak, még az adatok logaritmikus transzformálását követően sem. Erre tekintettel az érvényesített követelések – 3. számú táblázat alapján eltérőnek látszó – átlagára vonatkozó hipotézisvizsgálatot Mann-Whitney U teszttel végeztem, melynek eredménye ($U=1,82 \cdot 10^{10}$, $Z=51105,57$, $p=0,000$) szerint a különbség szignifikáns.

Azt is vizsgáltam, hogy milyen kapcsolat van az FMH-s eljárások kimenetele (el-lentmondás és perré alakulás vagy jogerőre emelkedés, azaz a tényleges jogvita léte vagy hiánya), és az érvényesített követelés összege, mint az FMH-t jellemző két változó között. Mivel előbbi nominális, utóbbi pedig kontinuos változó, így közöttük vegyes kapcsolat lehet. Ezért a chí négyzet próba elvégezhetősége érdekében az érvényesített követelés összegéből, mint a kontinuos változóból ordinálisat képeztem. Az érvényesített követelés összege alapján 7 csoportot alakítottam ki a 2012-ben érkezett FMH-kon

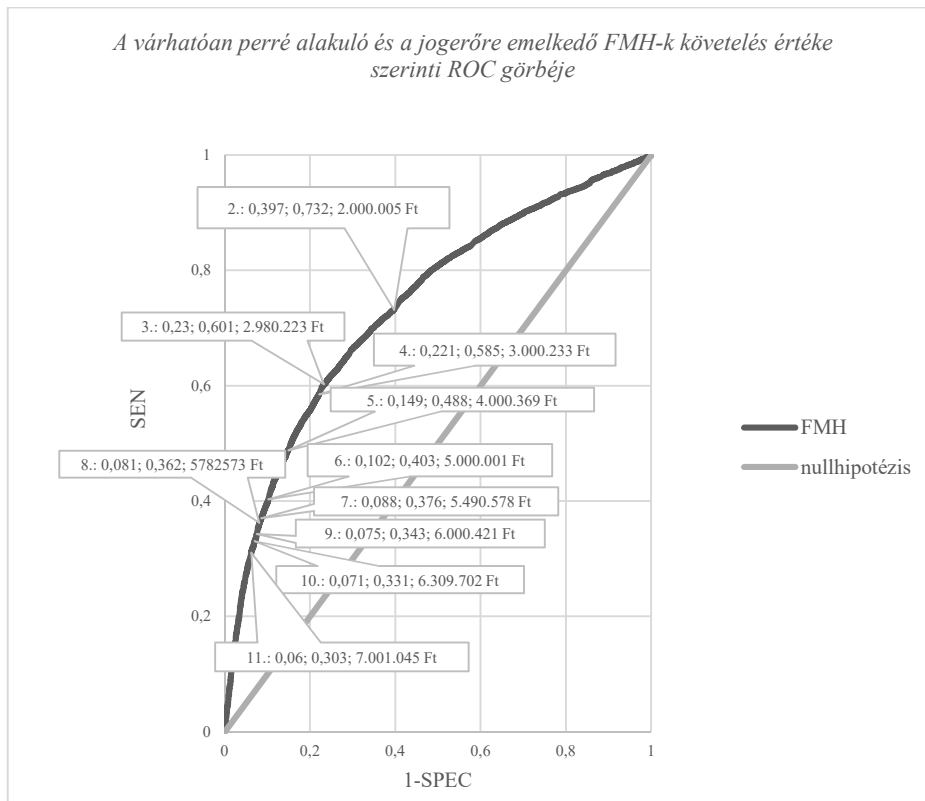
belül. Az így képzett 4. számú (kontingencia) táblázat adatai alapján elvégzett próba eredménye szerint $df=6$, $\chi^2=12.208,124$, χ^2 kritikus= 12,592, $p=0,000$. A két változó közötti kapcsolat szorosságát a Cramer-féle kontingencia együttható kiszámításával vizsgáltam: $V=0,147$, azaz a két változó közötti kapcsolat igen gyenge. Erre tekintettel erős kétségek merültek fel arra nézve, hogy egyáltalán lehet-e követelés összege alapján különbséget tenni az FMH-k között az érdemi jogvita léte vagy hiánya, az eljárások várható kimenetele szerint.

4. sz. táblázat

<i>A 2012-ben kibocsátott FMH-k tapasztalt gyakorisága az eljárás kimenetele, illetve a követelt összeg függvényében</i>				
		eljárás kimenetele		
		perré alakult (db)	jogerőre emelkedett (db)	összesen (db)
követelés értéke (Ft)	$x \leq 1.000$	6	18	24
	$1.000 < x \leq 10.000$	1.602	22.108	23.710
	$10.000 < x \leq 100.000$	9.618	212.476	222.094
	$100.000 < x \leq 1.000.000$	16.583	268.846	285.429
	$1.000.000 < x \leq 10.000.000$	5.139	22.407	27.546
	$10.000.000 < x \leq 100.000.000$	507	643	1.150
	$100.000.000 < x$	40	50	90
	összesen	33.495	526.548	560.043

4.3. ROC analízis

Az 1.000.000 és 30.000.000 Ft közötti követelések iránti tényleges FMH-k és a fentiek szerint kiválogatott hipotetikus FMH-k 44.184 elemű egyesített halmazára futtattam le a ROC elemzést, melynek végeredményét a 3. számú diagram mutatja. Az AUC értéke 0,739 (standard hiba=0,003, $p=0,000$, 95%-os konfidencia intervallum=0,734-0,744). A SEN+SPEC maximális értéke 1,37, 2.980.223 Ft összegű vágópont esetén.

5. Következtetések

Az alsó korlát értéke és a perek száma közötti kapcsolat tekintetében a történeti adatok alapján megállapíthatjuk, hogy az 1993. évi tízszeres alsó korlát emelésének a jogérvényesítést az FMH-k irányába terelő hatása a nemperes ügyek számának jelentős, 31%-os ($462.891/352.760=1,3121$) emelkedésére (+110.131 nemperes ügy) tekintettel úgy tűnik megállapítható lenne. Kétségesé teszi ugyanakkor ezt a peres ügyek számának egyidejű majdnem 21%-os ($199.930/165.716=1,2064$) emelkedése. A jogviták rendszerváltást követő robbanásszerű megszorodása miatt tehát nem észlelhető az alsó korlát emelésének a peres eljárások számának csökkenésében is megmutatózó ügyforgalom módosító hatása.

A második jelentős emelés alkalmával, 2009-ben összesen 88.252-vel ($662.256-574.004$), azaz 15%-kal ($662.256/574.004=1,1537$) nőtt a nemperes ügyek száma, ami – egyéb jelentős ügyforgalmi változás hiányában – minden bizonnyal az FMH-k számának

emelkedésére vezethető vissza. Ugyanakkor – a logikusan várható csökkenés helyett – ezúttal is emelkedett a peres ügyek száma, most összesen majdnem 3%-kal $[(161.082+17.329+25.075+19.255)/(158.558+16.764+24.086+17.499)=1,0268]$. Tehát 2009-ben ismét a peres ügyek egyéb tényezők – ez alkalommal minden bizonnyal a jogviták gazdasági válság okozta megszorodása – miatt emelkedő száma kissé megint elfedte az FMH alsó korlát emelésének hatását.

Az értékhatár emelésekor tehát mindkét esetben kétségtelenül és jelentősen nőtt a nemperes ügyek, azaz döntően az FMH kibocsátása iránti kérelmek száma. De az FMH-s útra kényszerülő igényérvényesítések számának egyértelmű emelkedése ellenére egyik esetben sem lehet kimutatni a peres ügyek számának csökkenése formájában jelentkező egyidejű változást, azaz a kettő közötti függvénytudó kapcsolatot. Az ügyforgalomra ható számos egyéb tényező miatt nem tudunk egyértelmű következtetést levonni arra nézve, hogy az alsó korlát korábbi jelentős emeléseinek pontosan milyen hatása volt a perek számára nézve. Egyértelmű történeti számadatokkal nem volt tehát alátámasztható az az új Pp.-hez fűzött jogalkotói várakozás, hogy jelentősen csökkenni fog a bírósági peres ügyek száma. Valójában nem tudjuk, hogy ténylegesen milyen összefüggés van az alsó korlát összecszerúsége, valamint a peres és az FMH-s ügyek száma között.

A perszám csökkenésének az FMH szám emelkedésétől a korábbiakban rendre elmaradó mértékét magyarázhatja esetleg az, hogy az alsó korlát emelésének hatására immár kényszerűen FMH útján érvényesített követelések esetén magasabb az ellentmondási arány. Ennek tisztázása érdekében magam is megvizsgáltam a kérdést. Annál is inkább, mert – indirekt módon – erre utalt a jogalkotó is az új Pp. indokolásában. Vélhetően úgy kalkulált, hogy a 3.000.000 Ft-tól is nagyobb összegű követelések esetén úgyszólván ellentmondanánk a kötelezettek.

És valóban. A rendelkezésemre álló 2012. évi adatok (lásd 3. számú táblázat) alapján az látható, hogy az FMH-k túlnyomó többsége (94,02%-a) jogerőre emelkedett. Az 2. számú diagramból azonban az is megállapítható, hogy a jogerőre emelkedés valószínűsége nem egyformán jellemzi az ügyeket. A kis összegű (néhány tízezer Ft-os) követelések esetén a perré alakulási arány csak néhány (4-6) %, és még az 1.000.000 Ft-hoz közeli összegek esetén is csak 10-12%, ami azután 2.000.000 Ft körül 15-20%-ra emelkedik, 10.000.000 Ft-nál pedig – nagy szórás mellett – 40-50%-között mozog. A grafikon tehát ránézésre igazolja a jogalkotó vélekedését azzal kapcsolatban, hogy az ellentmondás előterjesztésének valószínűsége valamilyen pozitív korrelációban van az érvényesített követelés összegével. A kérdés azonban pusztán vizuális alapon nem dönthető el.

A pontos válasz megglelése érdekében a másik oldalról is körbe jártam a problémát. Most nem a követelés összege alapján bontottam számos (hét), hanem az eljárás kimenete szempontjából két csoportra a 2012-ben érkezett FMH-kat, és ezt a két csoportot hasonlítottam össze az érvényesített követelés összecszerúsége szempontjából.

Azt tapasztaltam, hogy a jogerőre emelkedett FMH-k esetében a követelés átlagos értéke 317.812 Ft, míg a perré alakult FMH-k esetében 1.307.359 Ft volt. Az elvégzett nemparaméteres próba alapján a látott jelentős különbség erősen szignifikánsnak bizonyult. A nullhipotézist elvetve ezért levonhatjuk a következtetést: az érvényesített követelés összege szempontjából kétségtelenül különböznek egymástól a jogerőre emelkedett és a perré alakult FMH-k. Nagyobb értékű követelés esetén nagyobb valószínűséggel mond ellent a kötelezett. Első látásra tehát erről az oldalról nézve is úgy látszik,

hogy az eljárás kimenetele valamilyen módon összefüggésben van az érvényesített követelés összegével.

Ennek igazolása érdekében kapcsolatvizsgálatot is végeztem a két változó között. Lényegében egy folytonos változó, azaz az érvényesített követelés összege, és egy nominális változó, azaz az eljárás kimenetele (jogerőre emelkedett-perré alakult) közötti – vegyes – kapcsolatot kellett elemezni. Az erre szolgáló khí négyzet próba szignifikáns különbséget mutatott ki tényleges és a várt gyakoriságok között. A változók függetlenségére vonatkozó nullhipotézist ezért elvettem. A követelés összege tehát kétségtelenül kapcsolatban – az időbeli sorrendre tekintettel minden bizonnyal ok-okozati összefüggésben – van az ellentmondás valószínűségével: minél nagyobb a követelés, annál gyakoribb az ellentmondás. A Cramer-féle kontingencia együttható meglehetősen alacsony értékéből ($V=0,147$) azonban az is látható, hogy a két változó közötti szignifikáns kapcsolat a látszat ellenére nagyon gyenge. Önmagában a követelés értéke alapján tehát nem vagy alig lehet következtetni a tényleges jogvita létrejöttére, azaz az eljárás kimenetelére. Ezért azt mondhatjuk, hogy a követelés összegétől függetlenül – egyéb szempontok alapján – lényegében bárhol meg lehetne húzni az alsó korlátot.

A kérdés most már csak az volt, hogy erre tekintettel egyáltalán el lehet-e pusztán a követelés összege alapján dönteni azt, hogy melyik igényérvényesítési út irányába érdemes terelni az adott magánjogi igényt. Azt a döntést ugyanis, hogy egy követelést FMH-s vagy peres úton kell-e érvényesíteni, nemcsak az ellentmondás valószínűségének, hanem egyéb tényezőknek is befolyásolniuk kell. Valójában az határozza meg a választást, hogy osztársadalmi szinten melyik a kedvezőbb, azaz költség, idő, emberi erőforrás- és eszköztakarékosabb megoldás. A két szélső lehetőség az, ha egyrészt – az érvényesített követelés összegétől függetlenül – minden esetben kötelezővé tesszük az FMH-t, a másik pedig, ha soha nem kötelező, vagy nem is létezik a jogintézmény a jogrendszerben. Az, hogy a két szélső megoldás között hol az optimum attól függ, hogy melyik igényérvényesítési útnak mennyi a társadalmi költsége és a haszna.

Az FMH minden olyan esetben – ugyan nem túl jelentős – többlet idő és fáradtság a jogosultnak, amikor érdemi jogvita van a felek között és a kötelezett úgyis ellentmond. Az FMH hiánya pedig tetemes felesleges idő és pénz a jogosultnak, a kötelezettnek és – utoljára, de nem utolsó sorban – az államnak is, amikor a felek között valójában nincs is jogvita, tehát egy FMH is jogerőre emelkedhetett és végrehajtható határozatot eredményezhetett volna. Ezeket a szükséges, különféle nemű erőforrásokat – idő, pénz, emberi munkaerő stb. – nehéz pontosan számszerűsíteni és összesíthetővé tenni. A gyakorlati tapasztalatok alapján azt azonban biztosan kijelenthetjük, hogy egy bírósági per megindítása, azaz a keresetlevél megszerkesztése, beadása, annak bíróság részéről való feldolgozása, az esetleges hiánypótlás vagy a keresetlevél végzéssel történő visszautasítása¹¹³, illetőleg a tárgyalás előkészítése, a felperes és – a bíróságon keresztül – az állam részéről többszörös ráfordítást igényel, mint egy FMH kibocsátása iránti kérelem benyújtása, az FMH kibocsátása, valamint az ellentmondás előterjesztése a jogosult, a közjegyző és a kötelezett részéről összesen.

Inkább tereljünk tehát számtalan ügyet feleslegesen az FMH irányába, amelyek azután ellentmondás miatt mégis perré alakulnak, minthogy bírósági útra engedjünk – az

¹¹³ Az új Pp. perindítás című XII. fejezete szabályozza a peres eljárás e szakaszát.

előbbiektől akár lényegesen kisebb számú – olyan ügyet, amely FMH-ként jogerőre emelkedett volna. A külön nemű költségek számszerűsítésének és összesíthetőségének nehézsége miatt a pontos arányokat nem tudom megmondani. Úgy gondolom azonban, hogy a 3 vagy esetleg 4 elterelt, de utóbb mégis perré alakult ügy FMH-s szakasza jelentette többlet – elsősorban idő – ráfordítás összesítve is kevesebb össztársadalmi költség, mint egyetlen per bíróságról való sikeres elterelésének – elsősorban állami költség-ráfordítás elmaradása formájában – jelentkező össztársadalmi haszna. A ROC analízis eredményeinek értékelésénél, az alsó korlát, azaz a vágópont meghatározásánál tehát e szempontokat is szem előtt kellett tartani.

A fentieket a statisztika nyelvére lefordítva azt mondhatjuk, hogy a FP (a követelés összege alapján érdemi jogvita kialakulását sejtető, de FMH kibocsátása esetén mégis jogerőre emelkedő) esetek mennyiségét kell csökkenteni mindaddig, amíg számuk a FN (a követelés összege alapján érdemi jogvita hiányát ígérő, de FMH kibocsátása esetén mégis perré alakuló) ügyek számának $1/3$ -ára, $1/4$ -ére esik. A ROC analízis esetén szokásosan számolt mutatók mellett az adott esetben tehát figyelniünk kell a FN/FP arányra is: kívánatos, hogy ez az érték 3-4 körül legyen. Ha így járunk el, akkor a FP esetek alacsony száma miatt várhatóan magas lesz a PPV-je.

A NPV viszont elkerülhetetlenül romlani fog a FN ügyek számának emelkedése miatt. De ez, az adott esetben nem nagyon fontos, van ugyanakkor egy felső korlátja. Mivel a cél a bíróságra ténylegesen érkező ügyek számának csökkentése ezért a számunkra legfontosabb, hogy ez a szám minél nagyobb legyen. Ezt pedig úgy kapjuk meg, hogy az FMH-s útra kényszerített, és valóban jogerőre is emelkedő, tehát a bíróságokról sikeresen elterelt TN ügyek számából kivonjuk az ugyan FMH-s útra irányított, de ellentmondás folytán mégis a bíróságokon „landoló”, tehát végső soron eredménytelenül elterelni megkísérelt FN ügyek számát. A kettő különbsége (TN-FN) a nettó bírósági ügyforgalom csökkenés, amit a jogalkotó is maximalizálni kívánt. A FN ügyek száma csak addig emelkedhet, amíg a TN és a FN ügyek számának különbsége eléri a maximumát. A ROC eredmények értékelésénél tehát a megszokott gyakorlattól eltérően nem a TN ügyek teszt alapján negatív ügyeken belüli relatív mennyiségét, a NPV-t, hanem inkább a TN és az FN ügyek abszolút különbségét kell figyelniünk. A TN-FN művelet eredményeként kapott szám értékelésekor azonban figyelembe kell venni, hogy az elemzett ügyeknek csak 55,4%-a potenciális FMH, azaz csak ennyi indult ténylegesen a bíróságon perként. A bírósági ügyszám csökkenés tehát valójában csak kb. fele lesz a mindenkor vágóponthoz tartozó TN-FN értéknek

Nagyon magas lesz a teszt SPEC értéke, szinte minden érdemi jogvita nélküli, tehát FMH-s útra alkalmas ügyet azonosítani fogunk. Viszont a SEN értéke alacsony marad: az érdemi jogvitával terhelt ügyeknek viszonylag kis hányadát irányítjuk közvetlenül peres útra. De ez nem baj, mert kis idővesztés árán, ellentmondás folytán, ügyis perré alakulnak. A vágópont minden bizonnyal nem a SEN+SPEC összege szerinti optimum körül lesz. Mivel nem egy kis elemszámú mintát vizsgáltam, hanem egy teljes év érkezését dolgoztam fel, ezért az abszolút számok is informatívak, nemcsak a kiszámolt mutatók és arányszámok.

Lássuk tehát ennek fényében a kapott eredményeket. Az AUC értéke alapján látható, hogy a korábbi vizsgálatok eredményeire alapozott várakozásoknak megfelelően az érvényesített követelés összege nem igazán megbízható klasszifikátora a magánjogi igényeknek a követelés mögött meghúzódó érdemi jogvita létét vagy hiányát illetően. A görbe (lásd 3.

számú diagram) ugyan erősen szignifikánsan, de nem túl nagy mértékben távolodik el az átlós egyenestől és nem igazán közelíti meg az egységnégyzet bal felső sarkát. A klasszifikátor teljes alkalmatlanságára vonatkozó nullhipotézist a p értékére tekintettel elvetjük, de levonhatjuk a következtetést, hogy a követelés összege alapján nem lehet igazán megbízhatóan elkülöníteni az eljárás várható kimenetele szerint a magánjogi igényeket.

A görbe valamennyi pontjának koordináta (SEN és 1-SPEC) értékeinek közlésétől a nagy elemszám következtében sok féle különböző összegű követelés, és emiatt sok (32.488!!!) lehetséges vágópont miatt eltekintek. Az 5. számú táblázatban csak a ROC görbe döntés szempontjából releváns vagy más okból kiemelt jelentőségű, és a 3. számú diagramon is (a táblázat sorszámaikat követve) jelzett pontjainak koordináta adatait és a hozzájuk tartozó tényleges esetszámokat, valamint az egyéb számított mutatók értékeit adom meg. Az egyes vágópontok kiemelését indokoltá tevő adatot mindig dőlt betűvel szedtem az 5. számú táblázatban.

Az 5. számú táblázat 2. sora azt az esetet foglalja össze, ha a vágópontot 2.000.005 Ft-ra emelnénk. Így a FP esetek száma 12.308-ra esik, tehát már ezzel a lépéssel 18.706 ügyet elterelnénk a bíróságról és ellentmondás folytán is csak 3.533 alakulna utóbb perré.

A görbe következő kiemelt pontja (az 5. számú táblázat 3. sora) azért érdekes, mert ennél a 2.980.223 Ft-os vágópontnál maximális (1,370) a SEN+SPEC értéke. Ha csak matematikai szempontokat nézünk, akkor ezt az értéket kellene alsó korlátnak választani.

Látni kell, hogy a jogalkotó által választotthoz közeli 3.000.233 Ft-os vágópont esetén ugyan már kétségtelenül 24.174 ügyet terelünk el sikerrel a bíróságokról, de ebből le kell vonni a 5.465 FN esetet, amelyek FMH-ből perré alakulnak. A tiszta „nyereség” tehát a bírósági ügyforgalomban 18.709-cel kevesebb per. De még így is lehetővé tesszük, hogy a felek 6.840 olyan ügyben indíthassanak pert, amely FMH-ként jogerőre emelkedhetett volna. A FP esetek száma még mindig magas, meghaladja a FN esetek számát, tehát az FN/FP arány (0,799) messze van az optimálisnak tekintett 3-4-től.

5. sz. táblázat

<i>A várhatóan perré alakuló és a jogerőre emelkedő FMH-k követelés értéke szerinti ROC analízisének eredményei</i>												
Vágópont sorszáma	Vágópont (Ft)	ROC görbe koordinátái		esetszámok az egyes csoportokban (db)				számított mutatók				
		SEN	1 - SPEC	TP	FP	FN	TN	PPV	SPEC	SEN+SPEC	FN/FP	TN-FN
1.	1.000.000	1	1	13.170	31.014	0	0	0,298	0	1	0	0
2.	2.000.005	0,732	0,397	9.637	12.308	3.533	18.706	0,439	0,603	1,335	0,287	15.173
3.	2.980.223	0,601	0,230	7.909	7.141	5.261	23.873	0,526	0,770	1,370	0,737	18.612
4.	3.000.233	0,585	0,221	7.705	6.840	5.465	24.174	0,530	0,779	1,364	0,799	18.709
5.	4.000.369	0,488	0,149	6.425	4.607	6.745	26.407	0,582	0,851	1,339	1,464	19.662
6.	5.000.001	0,403	0,102	5.302	3.177	7.868	27.837	0,625	0,898	1,300	2,477	19.969
7.	5.490.578	0,376	0,088	4.955	2.738	8.215	28.276	0,644	0,912	1,288	3,000	20.061
8.	5.782.573	0,362	0,081	4.768	2.527	8.402	28.487	0,654	0,919	1,281	3,325	20.085
9.	6.000.421	0,343	0,075	4.513	2.336	8.657	28.678	0,659	0,925	1,267	3,706	20.021
10.	6.309.702	0,331	0,071	4.364	2.201	8.806	28.813	0,665	0,929	1,260	4,001	20.007
11.	7.001.045	0,303	0,060	3.986	1.875	9.184	29.139	0,680	0,940	1,242	4,898	19.955

A vágópontot 4.000.369 Ft-ra emelve érünk el először azt, hogy a FN (ellentmondás miatt perré alakuló) ügyek száma meghaladja a FP, tehát a követelés értéke alapján valószínűvélt jogvita miatt tévesen peres útra terelt ügyek számát, de még mindig csak alig másfélszeresen (FN/FP=1,464). A TN-FN értéke tovább emelkedik (19.662).

A kívánatosnak tartott FN/FP aránytól még akkor is messze lennénk, ha a vágópontot tovább emelve 5.000.001 Ft-ban határoznánk meg azt. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy a SPEC értéke alapján a tényleges jogvitát nélkülöző ügyeknek már 89,8%-át sikerrel azonosítjuk, és eltereljük a bíróságokról, és már csak 3.177 FP ügy esetében hibázunk. A SEN+SPEC értéke ugyan csökkenni kezd (1,300), de ez még nem jelentős, és a fenitek szerint nem is olyan fontos szempont. A nettó bírósági ügyszám csökkenés, a TN-FN értéke tovább emelkedik (19.969).

További majdnem fél millió Ft-tal 5.490.578 Ft-ra (az 5. számú táblázat 7. sora) kell emelnünk a vágópont értékét, hogy a minimálisan kívánatosnak tartott FN/FP arányt (3) elérjük. A következő, a táblázat 8. sorában kiemelt 5.782.573 Ft összegű vágópont azért érdekes, mert a kiemelten fontos TP-FN érték itt éri el a maximumát, 20.085-öt. A bíróságokról ténylegesen elterelt ügyek száma tehát 1.178-cal (20.085-18.907) több, mint a jogalkotó által választotthoz közeli 3.000.233 Ft-os vágópont esetén. A szintén jelentős FN/FP hányados is az optimális sávban van (3,325). A számunkra fontos szempontok alapján tehát ez a vágópont tűnik az FMH optimális alsó korlátjának.

De a táblázat 9. és 10. sora alapján látszik, hogy egészen 6.309.702 Ft-ig minden aggodalom nélkül eltolható a vágópont, mert a FN/FP arány csak ekkor éri el a 4-et, a SEN+SPEC értéke (1,26) – a SPEC értékének dinamikus emelkedése (0,929) következtében – még ekkor sem esik jelentősen a maximumhoz képest. Így már a tévesen bírósági útra engedett FP ügyek száma is 2.201-re csökken.

Ha azonban tovább emeljük a vágópontot, akkor minden lényeges mutató romlik. Az összes szempontot figyelembe véve tehát az FMH alsó korlátjának értékét a 7. és a 10. sorszámmal jelölt vágópont, azaz 5.490.578 és 6.309.702 Ft közötti tartományban kellett volna, vagy kellene meghatározni.

VI. Összefoglalás

A fentieket összefoglalva tehát megállapíthatjuk, hogy a jogalkotó által kitűzött cél, a perek számának csökkentése helyes. Ennek elérésére alkalmas eszköz lehet a jogviták FMH irányába terelése a peresíthető követelések minimális összegének megszabásával. Pusztán a követelés összege alapján azonban nem lehet egyértelműen meghatározni az alsó korlát összegét, mert az nagyon gyenge kapcsolatban van az eljárás kimenetelével, azaz nem kielégítő klasszifikátor. Tehát akárhol húzzuk is meg a követelés összege segítségével a vágópontot és ezzel az alsó korlát összegét, mindenképpen sok lesz az érdemi jogvita léte vagy hiánya szempontjából tévesen besorolt és ezért nem az adekvát jogérvényesítési út irányába terelt ügy. Ezért az alsó korlát meghatározása során egyéb szempontokat, így különösen a jogalkotó által is értékelt bírósági ügyforgalmi adatokra gyakorolt hatást is figyelembe kell venni. E körben pedig azt kell szem előtt tartani, hogy össztársadalmi szinten mi a legjobb: hány ügyet kényszeríthetünk feleslegesen FMH irányába úgy, hogy ennek össztársadalmi plusz költsége kevesebb legyen, mint a

bíróságról sikerrel elterelt ügyeken elért össztársadalmi nyereség. Ennek kiszámítása kétségtelenül nehéz, de ha ezt figyelembe véve az indokolatlanul FMH igénybevételére kényszerített (FN), illetve szükségtelenül bírósági útra engedett ügyek (FP) helyes aránya az általam kijelölt 3-4 közötti sávon kívül esik, akkor az optimális vágópont a fenti elvek, a 2018. évi alsó korlát emelés tapasztalatai, illetőleg friss ügyforgalmi adatok alapján könnyen újra kalkulálható.

A jelenlegi tudásunk birtokában azonban annyit bizonyosan kijelenthetünk, hogy helyesen járt el a jogalkotó, amikor az évszázados hagyományokkal szakítva feladta az FMH alsó korlátjának értékállandóságát és annak összegét – azt tisztán jogpolitikai eszközként kezelve – elkezdte a magánjogi igények állami úton való érvényesítésének a XXI. századi követelményeknek megfelelő, személyes közreműködést nem igénylő, gyors, költségtakarékos és elektronizált FMH-s eljárás irányába terelésére használni. A jelentősebb hatás érdekében azonban bátrabb is lehetett volna és az új Pp. hatálybalépését kihasználva akár az 5.500.000-6.500.000 Ft-os sávba is emelhetné azt. Vagy akár emelhetné ma is...

LÁSZLÓ ÖRKÉNYI

APPLICATION OF STATISTICAL METHODS IN LEGISLATIVE IMPACT ASSESSMENT

(Summary)

From 1 January 2018, Act CXXX of 2016 on the Code of Civil Procedure raised the value limit for the mandatory use of the payment order to HUF 3,000,000. But has the legislature set the new threshold correctly? In order to answer this question, it was inevitable to have a historical overview of the Hungarian regulations concerning the legal institution of payment order in terms of changes in the value limits, to present the theoretically possible regulatory models and to evaluate the current rules from the point of view of the applied regulatory model. In view of the multiple currency changes and turbulent economic processes, it was only possible to determine the real role of the new value limit after making the variable amount limits comparable by calculation to present value. Knowing this and the reasons for the modification, I examined the possible solutions and the effects of the chosen value with the help of statistical methods (ROC analysis). I came to the conclusion that raising the value limit was justified, but in order to achieve the goal of the amendment, the legislator could have been more courageous and could have raised it to the HUF 5,500,000-6,500,000 range. But it is not too late today...